

Nr 28

**Ämnesprov i svenska och svenska som
andraspråk för årskurs 3 – en
utprovningssomgång**

Barbro Hagberg-Persson, Elisabeth Berg,
Kerstin Lagrell

2010

Abstract

Barbro Hagberg-Persson, Elisabeth Berg, Kerstin Lagrell, 2010: Ämnesprov i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3 – en utprovningssomgång. Svenska i utveckling nr 28. Uppsala universitet, Uppsala.

Subject test of Swedish and of Swedish as a second language for Grade 3 – an initial trial run. In autumn 2007, the Swedish National Agency for Education commissioned the Department of Scandinavian Languages at Uppsala University to develop and construct the subject test of Swedish and of Swedish as a second language for Grade 3. An initial trial run was to be ready for implementation in spring 2009.

This report first documents the work on these trials and what it meant for the future of the test. A large part of the report is then given over to the field study carried out in spring 2009. Following this is an account of teachers' views and pupil results collected along with some reflections on the prospects for the test over the coming years.

The first trial run for the Grade 3 subject test was held March–May, 2009. During this period, five teachers from the university observed the proceedings in the form of a field study. In all, 11 schools with a total of 222 pupils were involved.

The results from the field study indicate that the different components of the exam were carried out in a way that worked well in general. Both the field observations and teachers' views confirm this since experiences were on the whole predominantly positive. However, with respect to exam components A and B, the teachers were concerned about whether they would manage to observe every student's oral proficiency at the same time, even though the two oral components were carried out separately with each half of the class.

The pupils' reading proficiency was tested in two exam components (C and D). Both the field observations and teachers' views indicate that the two components worked well in general but that the time spent introducing them and the amount of detail in doing so varied among teachers.

Components E/F test the pupils' ability to produce a written narrative. The results here indicate that the written narrative task worked well in general but that some parts should be given more attention. This primarily concerns the instructions and graphic material for the writing task.

Component G tests the pupils' ability to write a descriptive text. Also apparent here is the importance of the clarity of the teacher's instructions so that pupils can be provided with the best conditions for successfully completing this writing task.

ISRN UU-FUMS-R-229-S-SE

Universitetstryckeriet
Ekonomikum, Uppsala 2010

Innehållsförteckning

1	Ämnesprov i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3	7
1.1	Bakgrund och förutsättningar	7
1.2	Uppdraget att konstruera ämnesprovet	8
1.3	Medarbetare	9
2	Ämnesprovets framväxt	11
2.1	Samverkan kring konstruktionsarbetet	11
2.2	Det omfattande utvärkningsarbetet	12
2.3	Kursplanerna i svenska och svenska som andraspråk	13
2.4	Anpassning av provuppgifter	14
2.5	Ämnesprovets olika delar	15
2.5.1	Elevernas självbedömning och kunskapsprofil	18
3	Fältstudie våren 2009	19
3.1	Sammanställning av fältstudien	20
4	Fältstudie: Tal och samtal	21
4.1	Delprov A	21
4.1.1	Fältobservation – delprov A	21
4.1.2	Lärarsynpunkter – delprov A	23
4.1.3	Sammanfattning	23
4.1.4	Exempel på elevlösningar till delprov A	24
4.2	Delprov B	25
4.2.1	Fältobservation – delprov B	25
4.2.2	Lärarsynpunkter – delprov B	27
4.2.3	Sammanfattning	28
5	Fältstudie: Läsning	29
5.1	Delprov C	29
5.1.1	Fältobservation – delprov C	30
5.1.2	Hur förbereder lärarna delprovet?	32
5.1.3	Hur introducerar och motiverar lärarna eleverna inför delprovet?	32
5.1.4	Vilka instruktioner ger lärarna inför delprovet?	33
5.1.5	Hur agerar lärarna under den individuella uppgiftslösningen?	33
5.1.6	Hur agerar eleverna under provtillfället?	34
5.1.7	Exempel på elevsvar från fråga 18	35
5.1.8	Lärarsynpunkter – delprov C	36
5.1.9	Sammanfattning	37
5.2	Delprov D	38
5.2.1	Fältobservation – delprov D	38
5.2.2	Hur förbereder lärarna delprovet?	40
5.2.3	Hur introducerar och motiverar lärarna eleverna inför delprovet?	41
5.2.4	Vilka instruktioner ger lärarna inför delprovet?	41
5.2.5	Hur agerar lärarna under den individuella uppgiftslösningen?	42
5.2.6	Hur agerar eleverna under provtillfället?	42
5.2.7	Exempel på elevsvar från fråga 18	43

5.2.8	Lärarsynpunkter – delprov D	44
5.2.9	Sammanfattning	45
6	Fältstudie: Skrivning	47
6.1	Delprov E/F	47
6.1.1	Fältobservation – delprov E/F	47
6.1.2	Hur förbereder lärarna delprovet?	49
6.1.3	Hur introducerar och motiverar lärarna eleverna inför delprovet?	49
6.1.4	Vilka instruktioner ger lärarna inför delprovet?	50
6.1.5	Hur agerar lärarna under den individuella uppgiftslösningen?	51
6.1.6	Hur agerar eleverna under provtillfället?	52
6.1.7	Hur avslutar lärarna delprovet?	52
6.1.8	Exempel på en berättande elevtext.....	53
6.1.9	Lärarsynpunkter – delprov E/F	54
6.1.10	Sammanfattning	55
6.2	Delprov G	56
6.2.1	Fältobservation – delprov G.....	56
6.2.2	Hur förbereder lärarna delprovet?	58
6.2.3	Hur introducerar och motiverar lärarna eleverna inför delprovet?	60
6.2.4	Vilka instruktioner ger lärarna inför delprovet?	60
6.2.5	Hur agerar lärarna under den individuella uppgiftslösningen?	62
6.2.6	Hur agerar eleverna under provtillfället?	62
6.2.7	Hur avslutar lärarna delprovet?	63
6.2.8	Exempel på en beskrivande elevtext.....	63
6.2.9	Lärarsynpunkter – delprov G	65
6.2.10	Sammanfattning	66
7	Fältstudie: Avslutande reflektioner	67
7.1	Delprov A och B: Tal och samtal.....	67
7.2	Delprov C och D: Läsning	68
7.3	Delprov E/F och G: Skrivning	69
8	Utvärdering av ämnesprovet	70
8.1	Lärarenkäter.....	70
8.2	Elevlösningar.....	71
8.3	Vad kan vi lära inför kommande prov?.....	72
	Litteratur.....	75
	Bilaga 1	76
	Bilaga 2	77
	Bilaga 3	81
	Bilaga 4.....	82
	Bilaga 5.....	83
	Bilaga 6.....	85
	Bilaga 7.....	86
	Bilaga 8.....	87
	Bilaga 9.....	88
	Bilaga 10.....	89

Förord

Svenska i utveckling, en underserie i FUMS (Forskning och utbildning i Modern Svenska) rapportserie, redovisar främst studier som utförs med de nationella proven i svenska som underlag men även andra arbeten med anknytning till skola och utbildning. Forskare och studenter har möjlighet att använda det material i form av elevarbeten och lärarenkäter som skickas in till den projektgrupp som ansvarar för de nationella proven. Projektgruppen verkar inom forskningsavdelningen FUMS vid Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.

När Gruppen för nationella prov i svenska och svenska som andraspråk fick Skolverkets uppdrag att utarbeta nationella prov också för årskurs 3, engagerades universitetslektor Barbro Hagberg-Persson för att leda det arbetet. I denna rapport presenterar hon arbetet med att utveckla prov för 9–10-åringar. Provets syfte är att hjälpa lärarna att bedöma elevernas språkutveckling. Kan de tala, läsa och skriva så väl att det motsvarar kursplanens mål för årskurs 3? De barn som inte når målen måste skolan ta ett extra ansvar för.

Ett led i utvecklingsarbetet var en fältstudie som Barbro Hagberg-Persson och hennes medarbetare gjorde under genomförandet av det första ämnesprovet i årskurs 3, vårterminen 2009. Den fältstudien presenteras i rapporten, och här medverkar Elisabeth Berg och Kerstin Lagrell, båda universitetsadjunkter vid Institutionen för didaktik, med var sitt kapitel.

Att konstruera ett helt nytt prov kräver stora utprövningar och många kontakter med lärare och elever. Ämnesprovet för årskurs 3 togs emot väl när det genomfördes första gången 2009. Lärdomar från genomförandet och fältstudien tar provkonstruktörerna med sig i arbetet med kommande års prov för årskurs 3 och för övriga prov i grundskolan.

Uppsala i mars 2010

Eva Östlund-Stjärnegårdh
universitetslektor

projektledare för Nationella prov i svenska och svenska som andraspråk

1 Ämnesprov i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3

Barbro Hagberg-Persson

Under senhösten 2007 uppdrog Skolverket åt Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet att utveckla och konstruera ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3. En första utprövningsomgång skulle genomföras under våren 2009.

I den här rapporten dokumenteras inledningsvis processen kring provets framväxt. En stor del av rapporten upptas sedan av den fältstudie som genomfördes under våren 2009. Därefter redovisas insamlade lärarsynpunkter och elevresultat samt reflektioner kring vilka erfarenheter vi kan dra inför kommande års ämnesprov.

Syftet är således att både belysa principiella överväganden, konkret genomförande och utvärderingar av olika slag. Genom en så fyllig redovisning som möjligt kan förhoppningsvis denna rapport skapa diskussioner i skolor, inom lärarutbildning och på skolforskningens område.

1.1 Bakgrund och förutsättningar

Regeringen gav hösten 2006 Skolverket i uppdrag att föreslå innehåll för mål att uppnå i svenska och matematik för årskurs 3 och därefter utforma nationella prov för dessa ämnen (U2006/8951/S). Skälen för regeringsbeslutet var att olika oberoende utvärderingar visade att kunskapsresultaten i svensk skola tenderade att sjunka samtidigt som andelen elever som inte var behöriga till gymnasiet nationella program ökade.

I regeringsbeslutet framgick det att regelbundna obligatoriska ”kontrollstationer” skulle skapas där lärares utvärderingar och uppföljningar var viktiga komponenter. Det framgick också att för elever i årskurs 3 var det färdigheter inom områdena läsförståelse, skrivkunighet och matematik som lyftes fram som prioriterade områden.

Regeringen uppdrog även till Skolverket att överväga om ämnet svenska som andraspråk skulle omfattas av uppdraget i sin helhet. Om så var fallet ingick även att föreslå innehåll i mål att uppnå i svenska som andraspråk för årskurs 3 (ibid.). Skolverket uppdrog i sin tur till Språkforskningsinstitutet – Nätverket Samspråk (2007) att skriva ett forskningsbaserat men praktiktäna underlag, där för- och nackdelar med mål att uppnå och nationella prov i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3 skulle diskuteras och problematiseras.

Slutsatserna från Nätverket Samspråk (ibid.) var att rekommendera Skol-

verket att verka för gemensamma uppnåendemål och ett gemensamt nationellt prov i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3. En viktig förutsättning för detta ställningstagande var dock att andraspråkselever skulle stöttas på olika sätt samt att bedömningens inriktning skulle specificeras. Vidare betonades vikten av alla lärares kompetensutveckling i svenska som andraspråk samt i språk- och kunskapsutvecklande arbetssätt och genrepedagogik mer generellt. Utifrån dessa rekommendationer föreslog Skolverket att ämnet svenska som andraspråk borde omfattas av uppdraget i sin helhet. Ungefär vid samma tidpunkt utgick från Skolverket ett förfrågningsunderlag till alla högskolor/universitet i landet om att utveckla och konstruera nationella prov i matematik och svenska/svenska som andraspråk för årskurs 3.

1.2 Uppdraget att konstruera ämnesprovet

Ansökan från vår institution utgick från den kunskapssyn som genomsyrar gällande läroplan och kursplanerna i svenska och svenska som andraspråk. Det innebär bl.a. att kunskap konstrueras aktivt i samspel mellan individens erfarenheter och syften och att den är situerad till sin natur (Carlgren 1994, Säljö 2000).

En bärande tanke i vår ansökan var också att provkonstruktionens uppbyggnad skulle fylla både en formativ och en summativ funktion. Vi menar att den formativa bedömningen ska ske fortlöpande i samband med elevens vardagliga arbete där lärarens dialog med varje enskilt barn om vad som händer i inläringssituationen utgör en viktig komponent. Den summativa bedömningen utförs däremot under en angiven tidsperiod under vårterminen i årskurs 3 med särskilda uppgifter som svarar mot målen för denna årskurs. Som stöd för lärarnas formativa bedömning av elevernas måluppfyllelse i svenska och svenska som andraspråk kan vid sidan av lärarnas egen dokumentation även diagnosmaterialet *Nya Språket lyfter!* (2008) användas, poängterar vi.

För att kunna identifiera de elever som är i behov av särskilt stöd är det av största vikt att dokumentation och åtgärder går hand i hand genom hela skoltiden, menar vi också. I ett positivt klassrumsklimat där läraren är uppmärksam på sina elevers olika inlärningsstrategier och ger målinriktat stöd kan många gånger en nedåtgående spiral förhindras om tidiga insatser görs (Myrberg 2007, Taube 2007). Det innebär att ämnesprovets formativa och summativa bedömning ska ingå i en för eleverna välkänd, lugn och tillåtande miljö där läraren genom olika typer av inledande samtal och/eller andra meningsskapande aktiviteter kan uppmärksamma om eleverna har behov av att mer förförståelse skapas eller att tydligare sammanhang klargörs som kan underlätta provets genomförande. Om osäkerhet uppstår i samband med bedömningen är det viktigt att en fördjupad analys görs i samråd med en lärare som har specialpedagogisk kompetens. Den samlade bedömningen av elevens svårigheter och vad som behöver åtgärdas måste dokumenteras.

Vidare menar vi att barns läs- och skrivutveckling gynnas av att läraren tillsammans med sina elever läser, skriver och samtalar (se bl.a. Langer 2005, Jönsson 2007, Liberg 2007). Ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk bör därför innehålla olika typer av delmoment som kräver dialog och som tillvaratar elevernas erfarenheter och intressen. Därutöver framhäver vi att det är allmänt känt att språkkraven ökar mer och mer i skolan, vilket medför att elever med svenska som andraspråk vid sidan om sitt modersmål också ska utveckla ett allt mer kunskapsinriktat språk på svenska (se t.ex. Hyltenstam 2007). Det innebär att för dessa elever utgör undervisningsspråket svenska i många fall en svag länk som gör att tillgången till olika typer av stöttning har en särskilt viktig roll för dessa elevers kunskapsutveckling. Forskning visar bl.a. att ett interaktivt arbetsätt och en nära dialog med läraren som kan konkretisera och kontextualisera innehållet i undervisningen kan bidra till att eleverna upplever skolarbetet mer lättillgängligt och begripligt (Nätverket Samspråk 2007). Dessa utgångspunkter ska gälla för alla elever, men de ska speciellt beaktas för elever i behov av särskilt stöd och för elever som har svenska som andraspråk. Vid sidan om detta ska även en lärare i svenska som andraspråk bedöma, analysera och ta hänsyn till vilken nivå varje andraspråkselev befinner sig på i sin muntliga och skriftliga språkutveckling på svenska i samband med tolkningen av dessa elevers kunskapsprofiler (Hyltenstam 2007).

De här redovisade tankegångarna utgjorde alltså grunden för vår ansökan om uppdraget att skapa ett nationellt prov i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3. Efter en extern bedömning av de ansökningar som inkom till Skolverket beslutades att Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet även skulle konstruera ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3. Det innebär att Institutionen för nordiska språk nu har ett övergripande ansvar för all provkonstruktion som rör ämnena svenska och svenska som andraspråk i grundskola och gymnasieskola.

1.3 Medarbetare

Projektledare för provgruppen är Eva Östlund-Stjärnegårdh och provansvarig för ämnesprovet i årskurs 3 är Barbro Hagberg-Persson. Ansvarig på Skolverket är undervisningsrådet Maj Götefelt.

Under hela arbetsprocessen har en projektgrupp tillsammans med provansvarig svarat för ämnesprovets uppgiftskonstruktion, textmaterial och bedömningsunderlag, samt fältstudien under våren 2009. Projektgruppen har bestått av tre lärarutbildare, Elisabeth Berg, Kerstin Lagrell och Majken Sköld Holm, alla med lång erfarenhet av tjänstgöring inom skolans tidigaste skolår. Vidare har Elisabeth Berg skrivit kapitel 5 och Kerstin Lagrell skrivit kapitel 6 i denna rapport. Alexandra Czartoryski har svarat för layout, statistikhantering och språkgranskning. För den statistiska bearbetningen under ämnesprovets framväxt har

docent Bo Johansson, Institutionen för didaktik ansvarat.

Till provkonstruktionen har två grupper knutits: en referensgrupp med nordiska forskare på området och en bedömagrupp med lärare från olika skolor. I referensgruppen har docent Ria Heilä-Ylikallio (Åbo akademi), professor Caroline Liberg (Uppsala universitet), professor Synnøve Matre (Høgskolen i Sør-Trøndelag, Trondheim) och seniorforskare Jan Mejdning (Århus universitet) bidragit med värdefulla synpunkter. Bedömagruppen bestående av lärarna Marie Björkqvist, Marie Grist, Bengt Stenberg, Liselott Thorell och Cecilia Wiberg har betytt mycket för ämnesprovets framväxt.

2 Ämnesprovets framväxt

Barbro Hagberg-Persson

I uppdragsbeskrivningen från Skolverket framgick bl.a. att provet skulle utformas så att kontexten var bekant för elever i de tidiga skolåren och att hänsyn skulle tas till elevernas låga ålder. Det framgick också att utprövningar av provuppgifter skulle göras i tillräckligt stor omfattning för att säkerställa provuppgifternas kvalitet.

2.1 Samverkan kring konstruktionsarbetet

Tidigt under provkonstruktionen prövades delar av materialet i en mängd skolor runt om i landet. Tillsammans med lärarenkäterna, som ingick som en del av dessa utprövningar, fick vi omgående synpunkter att ta hänsyn till i vårt fortsatta arbete. En viktig länk har bedörmötena med verksamma lärare i regionen utgjort. Under dessa möten har vi livligt diskuterat materialets för- och nackdelar. Vi har också haft ett antal mejl- och telefonkontakter med olika personalgrupper inom skola och kommun. Dessutom har våra personliga kontakter i samband med grundutbildningskurser och fortbildningskurser spelat en stor roll.

Projektgruppen har haft en nyckelroll under ämnesprovets framväxt. Gruppen har regelbundet sammanträtt, tagit intryck och bearbetat provmaterialet allt eftersom nya kunskaper tillförts gruppen. Detta har skett genom lärarenkäterna och den statistiska bearbetningen av utprövningsmaterialet som pågått under provets framväxt. Projektgruppen har genomgående fått ta del av statistiska sammanställningar samt vid behov kunnat initiera och påverka olika former av statistiska beräkningar. De statistiska underlagen har vi sedan bearbetat, förfinat och använt i provets utveckling på olika sätt.

Provgruppen har kontinuerligt samarbetat kring provkonstruktionen med Nationellt centrum för svenska som andraspråk (NC), Stockholms universitet. Det har resulterat i att ämnesprovet, som utgår från samma mål men olika kursplaner i svenska och svenska som andraspråk, genomgående har särskilda rubriker för svenska som andraspråk och i vissa fall även riktade bedömningsanvisningar utifrån det ämnets kursplan. Ett nära samarbete har även vuxit fram med PRIM-gruppen, Stockholms universitet, som har uppdraget att utveckla och konstruera ämnesprovet i matematik för årskurs 3. Samarbetet har syftat till en samsyn kring de båda proven. Denna samsyn har resulterat i att ämnesprovet 2009 inleds med en gemensam uppgift där berättelsen om Nova och Troj har en nyckelroll.

Vidare har de nordiska forskarkollegor som ingått i referensgruppen gett synpunkter på provkonstruktionen i anslutning till ett par seminarier vi anordnat.

Under hela ämnesprovets framväxt har dessutom konstruktionsarbetet förankrats och diskuterats i samband med ett antal konferenser och seminarier där vi deltagit för att så brett som möjligt få kunskaper från olika håll.

2.2 Det omfattande utprövningsarbetet

Under november månad 2007 skickade vi ut en intresseförfrågan till ett stort antal lärare i de tidiga skolåren, med önskan om samarbete för utprövning. Uppgifterna i utprövningen skulle anknyta till de då föreslagna målen i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3. Glädjande nog ledde denna intresseförfrågan till att ca 75 lärare runt om i landet blev medarbetare i denna process.

Samtidigt frågade vi fyra lärare, som undervisade i årskurs 3, om de ville ingå i en inledande utprövningsgrupp. Denna ”minigrupp” skulle användas i en pilotstudie. Redan i december 2007 använde vi denna ”minigrupp” för utprövning av en enkät där lärarnas skattning av elevers läsförståelse framgick. Därefter prövade vi en skönlitterär text och en faktatext tillsammans med ett antal frågor till varje text. Detta material bearbetades statistiskt, förfinades och förändrades inför den första stora utprövningen. Pilotutprövningen ledde så småningom till att vi utvecklade ett antal läs- och skrivuppgifter (fyra skönlitterära texter och fyra faktatexter) med frågor tillsammans med ett antal skrivuppgifter (fyra berättande och fyra beskrivande skrivuppgifter).

I februari 2008 skedde utprövningen av de skönlitterära texterna tillsammans med de berättande skrivuppgifterna och i april gjordes motsvarande utprövning med faktatexterna och de beskrivande skrivuppgifterna. I dessa utprövningar deltog sammanlagt 69 skolor från olika delar av landet där landsbygd, tätort och storstad var representerade. Totalt ingick 1 134 elever i de två utprövningarna, varav 181 elever undervisades i svenska som andraspråk och 124 elever deltog i specialundervisning. Efter noggrann bearbetning av utprövningsmaterialet och de ifyllda lärarenkäterna, där lärarnas kvalitativa kommentarer sammanfördes och den kvantitativa delen av lärarenkäten beräknades, analyserades läs- och skrivuppgifterna i olika gruppkonstellationer: projektgrupp, referensgrupp, statistiker, projektledare m.fl. Denna analys ledde till att vi valde ut två texter (en skönlitterär text och en faktatext) att ingå i ämnesprovet för årskurs 3, 2009.

Under tidig höst 2008 bearbetade vi de två texterna som valts ut, för att under september till oktober göra ytterligare en utprövning för de delprov som rörde elevers läs- och skrivförmåga, denna gång i årskurs 4. I utprövningen deltog 18 klasser med 334 elever. Av dessa elever undervisades 62 elever i svenska som andraspråk och 115 elever deltog i specialundervisning. Utprövningsmaterialet bearbetades och analyserades på ett likartat sätt som tidigare och diskussioner fördes även denna gång i ett antal gruppkonstellationer. Under hösten 2008 tillförde också Skolverkets implementeringsmaterial och implementerings-

konferenser¹ en extra dimension för provets utveckling.

Utprövningarna av de två muntliga delproven skedde i mindre skala, då PRIM-gruppen redan gjort utprövningar tidigare under året för de delar som var gemensamma i svenska/svenska som andraspråk och matematik. De utprövningar som vi gjorde i svenska och svenska som andraspråk utfördes i 4 av de 18 klasser som ingick i höstens utprövningsklasser. Vid dessa utprövningstillfällen observerade vi genomförandet och det muntliga arbetsmaterialet. Dessa observationer använde vi sedan som underlag för utveckling och bearbetning av de muntliga uppgifterna i projektgruppen. Därefter analyserade och diskuterade vi de två muntliga delproven i samband med ett bedörmöte där de slutligen fastställdes.

Två mål prövades inte i ämnesprovet 2009. Det gällde målen att *kunna läsa bekanta och elevnära texter med flyt* och att *kunna skriva läsligt för hand*. Dessa mål beslutades i juni 2008, vilket gjorde att vi inte hann göra tillräckligt stora utprövningar för dem. Däremot provas de målen i 2010 års ämnesprov.

2.3 Kursplanerna i svenska och svenska som andraspråk

Målen i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3 är desamma, däremot ingår de i två olika kursplaner. De två kursplanerna har mycket gemensamt men skiljer sig till viss del åt då det gäller beskrivningarna av ämnena och bedömningarnas inriktning. När det gäller bedömning i svenska som andraspråk står det t.ex. att ”Elevens medvetenhet om språkets betydelse som redskap för inläring, elevens skicklighet i att hantera språket i olika situationer samt elevens ökande formella säkerhet ger en inriktning för lärarens bedömning.” Denna skrivning finns inte i ämnet svenska. Det är alltså den ökande formella säkerheten som ska ge en inriktning för bedömningen i svenska som andraspråk, och det i sin tur gör att elevens språk inte alltid behöver vara helt korrekt. Det innebär att andraspråkseleverna måste ges möjlighet att uttrycka sig komplext (både innehållsmässigt och språkligt) utan för tidiga krav på formell korrekthet. Bedömning av den formella korrektheten måste därför alltid ställas i relation till den språkliga komplexiteten.

¹ För att ge kunskap om och skapa förtrogenhet med mål och prov i årskurs 3, genomförde Skolverket en satsning på implementering.

2.4 Anpassning av provuppgifter

Spännvidden i språkbehärskning mellan elever är stor. Elever som nyligen anlant till Sverige saknar ofta kunskaper i svenska. Även elever som är födda i Sverige men som har ett annat modersmål än svenska, kan ha svårigheter att förstå innehållet i texter och att språkligt kunna visa sina kunskaper på svenska. Skolverket har inte skrivit några generella riktlinjer för hur länge en elev ska ha varit i Sverige för att genomföra provet, utan detta avgörs av skolan. Skolverkets hållning är att när en elev bedöms ha en rimlig chans att klara uppgifterna ska hon/han ha rätt att genomföra provet. En elev har rätt att göra vissa delar av provet, och provet kan då fungera som ett diagnostiskt material för läraren.

Utgångspunkterna för Anpassningar av provuppgifter har varit att de elever som är i behov av särskilt stöd ska kunna genomföra provet utifrån vissa givna ramar. Några elever behöver kanske förlängd provtid, andra elever behöver mycket förförståelse innan ett delprov genomförs. Ytterligare andra elever behöver få en extra individuell genomgång så att läraren förvissar sig om att eleven har förstått uppgiften på rätt sätt.

Om ett delprov anpassas för en elev i behov av särskilt stöd, måste läraren se till att det/de mål som ska prövas ändå prövas. Det innebär t.ex. att om en text läses högt för eleven, alternativt om eleven får texten uppläst via datorstöd, prövas inte längre elevens kunskap mot de uppställda målen i läsning i samma utsträckning som är tänkt.

2.5 Ämnesprovets olika delar

Inramningen till ämnesproven i matematik samt svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3, 2009 har utgått från en berättelse om två barn, Nova och Troj. I de två muntliga delproven, A och B, har eleverna fått vara med om en inledning till Nova och Trojs äventyr. För ämnesprovet i matematik har sedan Nova och Troj varit ett återkommande tema i alla delprov vilket inte gällt för ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk.

Elevernas läsförståelse har prövats med hjälp av en skönlitterär text (delprov C) och en faktatext (delprov D). Uppgifterna till dessa båda delprov har haft samma utgångspunkter, nämligen att pröva elevernas läsförståelse ur följande två aspekter: läsförståelse där svaret – med viss omformulering – kan hämtas direkt ur texten och läsförståelse där svaret finns inbyggt i textens sammanhang och där informationen måste tolkas och/eller integreras.

Delprov E/F har prövat elevers skrivförmåga på olika sätt. Eleverna har haft i uppgift att skriva en berättelse som handlar om rädsla. Denna berättelse har sedan använts för att bedöma olika skrivmål. I delprov E prövas elevernas förmåga att kunna skapa en tydlig handling med hjälp av enkel kronologi och i delprov F prövas om eleverna kan stava och använda sig av stor bokstav och punkt i berättelsen. Delprov G har slutligen prövat om eleverna kan skriva en beskrivande text utifrån ett tydligt innehåll.

Översikt 1 på nästa uppslag visar alla de delprov som ingick i 2009 års provpärm, tillsammans med elevens självbedömning.

Översikt 1. De olika delarna i ämnesprovet för årskurs 3, 2009.

Självbedömning/ Delprov	Innehåll	Bedömnings- underlag
<i>Elevens självbedömning</i> Tid: ca 20 min. inkl. instruktion	Jag talar, läser och skriver	Bedöms ej
<i>A. Maskinen</i> (individuell uppgift) Tid: ca 60 min. inkl. instruktion	Muntlig uppgift: berättande, beskrivande och muntliga instruktioner	Bedömnings- underlag med bedömningsgrunder
<i>B. Maskinen</i> (gruppuppgift) Tid: ca 40 min. inkl. instruktion	Muntlig uppgift: samtal i grupp	Bedömnings- underlag med bedömningsgrunder
<i>C. Blodligan</i> Tid: ca 60 min. inkl. instruktion	Läsuppgift: skönlitterär text	Rätt eller fel-svar
<i>D. Människors och djurs språk</i> Tid: ca 60 min. inkl. instruktion	Läsuppgift: faktatext	Rätt eller fel-svar
<i>E. Rädsla</i> Tid: ca 60 min. inkl. instruktion	Skrivuppgift: berättande text	Autentiska elevtexter med bedömningskriterier
<i>F. Rädsla</i> Tid: se delprov E	Skrivuppgift: berättande text (samma elevtext som i delprov E)	Autentiska elevtexter med bedömningskriterier
<i>G. Djurens språk</i> Tid: ca 60 min.	Skriftlig uppgift: beskrivande text	Autentiska elevtexter med bedömningskriterier

Kravnivå	Mål som prövas
	Lpo 94 Skolan ska sträva efter att varje elev utvecklar <ul style="list-style-type: none"> - sitt eget sätt att lära - ett allt större ansvar för sina studier - förmågan att själv bedöma sina resultat
Tre av fyra punkter ska uppnås	Eleven ska <ul style="list-style-type: none"> - kunna berätta om och beskriva vardagliga händelser så att innehåll och handling på ett tydligt sätt framgår - kunna ge och ta emot enkla muntliga instruktioner
Tre av fyra punkter ska uppnås	- kunna samtala om frågor och ämnen hämtade från egna och andras erfarenheter, texter och bilder genom att ställa frågor, framföra egna åsikter och ge kommentarer
Minst 14 poäng ska uppnås	- kunna läsa elevnära skönlitterära texter och kunna återberätta handlingen muntligt eller skriftligt
Minst 13 poäng ska uppnås	- kunna läsa elevnära faktatexter och instruktioner och kunna beskriva och använda sig av innehållet muntligt eller skriftligt
Texten ska ha en tydlig handling	- kunna skriva berättande texter med tydlig handling
Ett antal rättstavade ord, korrekt interpunktion på minst tre ställen i texten	- kunna stava ord som eleven själv ofta använder i skrift och ord som är vanligt förekommande i elevnära texter - kunna använda sig av stor bokstav, punkt och frågetecken i egna texter
Texten ska ha ett tydligt innehåll	- kunna skriva enkla och elevnära faktatexter och instruktioner där innehållet klart framgår

2.5.1 Elevernas självbedömning och kunskapsprofil

I anslutning till ämnesprovet har eleverna uppmanats att skatta sin språkförmåga med stöd av ett underlag där de själva har tänkt efter och markerat hur säkra de känt sig när de talat, läst och skrivit i olika situationer. Tanken med denna självbedömning har varit att kunna jämföra elevernas egna upplevelser av att tala, läsa och skriva med deras resultat på delproven. En sådan jämförelse kan vara värdefull då den ger kunskap om elevens tilltro till sin egen förmåga i relation till resultatet på de olika delproven.

Lärarna har också möjlighet att sammanfatta både provresultat och elevens måluppfyllelse i en s.k. kunskapsprofil, en för varje elev. Utifrån denna kunskapsprofil kan varje elevs språkutveckling analyseras för att sedan ge underlag för utvecklingssamtal och för det fortsatta arbetet.

3 Fältstudie våren 2009

Barbro Hagberg-Persson

I denna fältstudie följs några utvalda skolors och klassers sätt att genomföra delar av det nationella provet i svenska/svenska som andraspråk.

Projektgruppens tre medlemmar, projektledaren för nationella provgruppen samt provansvarig för ämnesprovet i årskurs 3 har deltagit i fältstudien. Urvalet av skolor och klasser har vi gjort tillsammans. Vi har utnyttjat våra personliga kontakter, men strävan har också varit att erbjuda skolor och klasser att delta som befunnit sig antingen inom en storstadsregion, alternativt i en stor/mellanstor kommun, eller i en liten kommun. Fältstudien är uppdelad i tre kapitel: tal och samtal, läsning och skrivning. Kapitel 4 har provansvarig för ämnesprovet i åk 3 sammanställt, dvs. jag själv. Universitetsadjunkt Elisabeth Berg har sammanställt och skrivit kapitel 5 och universitetsadjunkt Kerstin Lagrell kapitel 6.

Tabell 1 visar en sammanställning av de skolor och klasser som deltar i fältstudien. Skolorna identifieras genom färger.

Tabell 1. Sammanställning av de utvalda skolorna.

Skola	Kommun	Antal elever	Antal elever sva	Antal elever spec. und.	Studerade delprov
Beigeskolan	stor kommun	23	0	1	D
Blåskolan	stor kommun	8	–	–	G
Brunskolan	stor kommun	37	0	7	C, D, E/F, G
Grönskolan	mellanstor kommun	30	1	2	C, D, E/F, G
Gulskolan	stor kommun	21	0	1	D, E/F, G
Lilaskolan	storstadskommun	13	0	0	E/F
Orangeskolan	stor kommun	18	3	3	A, B, C, D, E/F, G
Rosaskolan	liten kommun	13	0	2	C, E/F
Rödskolan	stor kommun	21	7	3	C, D, E/F, G
Turkosskolan	mellanstor kommun	19	0	1	C, E/F
Vitskolan	storstadskommun	19	19	3	D, G

Sammantaget ingår 11 skolor med totalt 222 elever. I fältstudien studeras alla delprov i en klass. I övriga klasser studeras något eller några delprov. Alla skolor är lokaliserade i mellansverige.

3.1 Sammanställning av fältstudien

I samband med fältstudien utarbetade vi en observationsblankett för att så likvärdigt som möjligt kunna föra anteckningar under delprovets genomförande (se bilaga 1). Dessa anteckningar har sedan renskrivits och sorterats till varje delprov. Därefter har vi bearbetat och hänfört materialet till tre olika typer av handlingar och/eller situationer som framträdde tydligast i vårt material. Dessa handlingar/situationer kännetecknades av att de är *utförliga*, *begränsade* eller *oklara* till sin karaktär. Med stöd av de tre handlingskategorierna har vi sedan analyserat samtliga fältobservationer.

Kännetecknande för handlingskategorierna är att de utgörs dels av muntliga lärar- och elevhandlingar, dels av handlingar eller situationer som rör delprovet i sin helhet. Det innebär att de frågor som rör lärarnas och elevernas agerande före och under delprovet har hänförts till någon av kategorierna utförliga handlingar, handlingar som är begränsade och oklara handlingar. Detsamma gäller de situationer som uppstår och som kan lokaliseras till delprovets utformning och/ eller bedömningsgrunder i sig.

Av olika tidsmässiga och organisatoriska omständigheter har antal delprov som observerats i varje skola varierat, vilket också gäller för antal observationer per delprov. Det gör att de muntliga delproven (delprov A och B) enbart studerats i en klass vilket inte gäller för övriga fyra delprov.

I anslutning till fältobservationerna har de lärare som deltagit i studien fyllt i en lärarenkät (en för varje delprov). Denna lärarenkät ingår som en del i provpärmen men har bearbetats något för detta ändamål (se bilaga 2). Lärarna har i enkäten fått ge synpunkter på respektive delprov med hjälp av skalan *bra*, *sådär* eller *dåligt*. Därutöver finns utrymme för egna kommentarer. Det gör att både fältobservationerna och lärarenkäterna ingår i fältstudiematerialet. Däremot ingår inga elevresultat.

Redovisningen av fältstudien görs på ett enhetligt sätt. Först sätts varje delprov in i ett större sammanhang. Sedan beskrivs varje delprov i relation till de mål som prövas. Här ges även hänvisningar till ämnesprovets instruktioner och bedömningsanvisningar i form av bilagor.

Resultatet av lärarnas och elevernas agerande före, under och i vissa fall efter delprovet belyses med stöd av tabeller och kommentarer. På samma sätt redovisas lärarnas synpunkter på varje delprov. En jämförande analys sammanfattar därefter våra iakttagelser och lärarnas synpunkter på varje delprov. Utifrån dessa analyser görs en slutlig sammanfattning av provet i sin helhet.

4 Fältstudie: Tal och samtal

Barbro Hagberg-Persson

Nedan presenteras delproven som rör tal och samtal (delprov A och B). Här anges även vilka förmågor som de olika delproven prövar. Efter presentationen av delproven följer redovisningen av fältobservationen.

De två muntliga delproven i svenska/svenska som andraspråk (delprov A och B) prövar elevens tal och samtal i *ett* sammanhang. Provet grundas på berättelsen om två barn, Nova och Troj, och utgör inledningen till ämnesproven i matematik och svenska/svenska som andraspråk.

Under delprov A får eleverna vara med om inledningen till Nova och Trojs äventyr. I delprov B, som anknyter både till matematik och till svenska/svenska som andraspråk, fortsätter barnens äventyr. För ämnesprovet i matematik utgör sedan Nova och Troj ett återkommande tema. För ämnesprovet i svenska/svenska som andraspråk är det endast delprov A och B som anknyter till berättelsen om Nova och Troj. Övriga delprov är inte knutna till det temat.

4.1 Delprov A

Delprov A prövar om eleven kan berätta och beskriva så att innehållet tydligt framgår, samt om hon/han kan ge och ta emot muntliga instruktioner. Därmed prövas flera muntliga färdigheter i en och samma uppgift (se bilaga 3). I samband med delprovet ska läraren fylla i ett bedömningsunderlag som beskriver om eleverna har nått kravnivån för delprovet (se bilaga 4). I fältstudien studeras 18 elever i en skola.

4.1.1 Fältobservation – delprov A

I Orangeskolan har läraren förberett delprovet noggrant. Hon har i förväg planerat att göra delprov A i halvklass, vilket gör att extrapersonal finns att tillgå. Elevmaterialet är framplockat i klassrummet, och en bild på Nova och Troj finns på plats. På tavlan har läraren skrivit följande instruktioner till eleverna: *Du behöver penna, sudd, färgpennor och När du är klar! Rita i ritboken, Tystläsning.* Instruktioner som hör till delprovet finns skrivna på ett blädderblock som inledningsvis är dolt för eleverna, men som under provets gång synliggörs. Elevborden är framåtvända och eleverna sitter utspridda vid varje bord.

Läraren inleder med att berätta att det kommer att vara lite annorlunda de närmaste veckorna i samband med det nationella provet. I anslutning till denna inledning berättar hon också att eleverna kommer få bekanta sig med två barn

som heter Nova och Troj och att de nu ska få höra början på äventyret med dessa barn.

Introduktionen till delprovet tar ungefär 10 minuter och uppgiftslösningen 40 minuter, dvs. 60 minuter total tid.

Tabell 2. Fältobservation, delprov A.

Skola	Antal elever	Lärarhandlingar (utförliga/begränsade/oklara)	Elevhandlingar (utförliga/begränsade/oklara)
Orangeskolan (grupp 1)	9 (halvklass)	Förberedelse: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i> Bedömning: <i>begränsade</i> (1 ggr <i>utförliga</i>)	Instruktioner: <i>utförliga</i> , <i>begränsade</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i> , <i>begränsade</i>
Orangeskolan (grupp 2)	9 (halvklass)	Förberedelse: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i> Bedömning: <i>oklar</i> (1 ggr <i>utförliga</i>)	Instruktioner: <i>utförliga</i> , <i>begränsade</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i> , <i>begränsade</i>

Sammanställningen i tabell 2 visar att läraren i Orangeskolan överlag använder sig av utförliga handlingar. Det märks dels när läraren instruerar uppgiften, dels i lärarens agerande under uppgiftens gång. I samband med introduktionen till uppgiften fördjupar hon sig t.ex. i dialog med eleverna kring bilden på Nova och Troj. Hon diskuterar också med dem om betydelsen av två ord som ingår i berättelsen och som kan vara svåra för eleverna att förstå. För övrigt följer läraren uppgiftens instruktioner mycket noga.

Under uppgiftslösningen framträder de utförliga handlingarna när läraren uppmuntrar varje elev att komma igång med delprovet. Vidare när hon låter varje barn beskriva sin egenhändigt ritade maskin samtidigt som hon diskret antecknar i bedömningsunderlaget. I slutskedet av delprovet samlar dessutom läraren eleverna för en kort utvärdering där även hon utvärderar och berömmar eleverna för deras insats.

Vid ett tillfälle kan man notera att läraren har vissa svårigheter att följa instruktionerna till delprovet fullt ut. Detta sker i samband med att eleverna i en samlingsstund i tur och ordning visar sina maskiner. Enligt instruktionerna ska eleverna i detta skede också berätta vad de tror kommer att hända med maskinen, vilket de gör i begränsad omfattning.

För elevernas del innebär deras utförliga handlingar att de under djup koncentration gör rituppgiften (se bilaga 3) efter lärarens instruktioner och sedan utförligt beskriver/instruerar sitt verk för läraren. Inledningsvis märks dock en

viss osäkerhet kring uppgiften som gör att några elever behöver få en ytterligare individuell instruktion. Även vid samlingsstunden synliggörs det att en del elever är något osäkra och fåordiga medan andra elever är pratglada och med stor inlevelse visar upp och berättar om sina maskiner. Denna osäkerhet är markerad som begränsade elevhandlingar i tabell 2.

Slutligen framkommer det vid elevutvärderingen att eleverna tycker att delprovet var bra, sådär, kul och roligt. Andra kommentarer är *tusen gånger roligare än en vanlig lektion, man glömde bort att det var ett prov, roligt att man fick använda sin fantasi och i början var jag lite spänd sedan började jag rita då glömde jag att det var ett prov.*

4.1.2 Lärarsynpunkter – delprov A

I delprov A har en lärare utfört delprovet i halvklass.

Tabell 3. Lärarsynpunkter, delprov A.

Skola	Uppgift (bra/sådär/dåligt)	Bedömning (bra/sådär/dåligt)
Orangeskolan (grupp 1)	Organisation: <i>bra</i> Introduktion: <i>bra</i> Uppgiftslösning: <i>bra</i>	Organisation: <i>bra</i> Underlag: <i>bra</i> Stämmer med egen bedömning: <i>bra</i>
Orangeskolan (grupp 2)	Organisation: <i>bra</i> Introduktion: <i>bra</i> Uppgiftslösning: <i>bra</i>	Organisation: <i>bra</i> Underlag: <i>bra</i> Stämmer med egen bedömning: <i>bra</i>

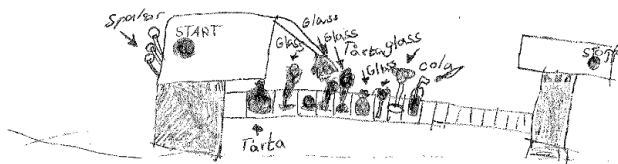
Tabellen visar att läraren genomgående har kryssat för alternativet *bra* på frågorna i lärarenkäten. Det gäller dels uppgiftens genomförande, dels bedömningsunderlaget och samstämmigheten med tidigare uppfattning om eleverna. Läraren framhåller dock, i utrymmet för kommentarer, hur viktig organisationen och förberedelsen inför delprovet är och att det tar mycket tid att bli förtrogen med uppgiften. Hon poängterar också vinsten av att göra detta delprov i halvklass. Det hade annars varit svårt att hinna med att observera alla elever, menar hon.

4.1.3 Sammanfattning

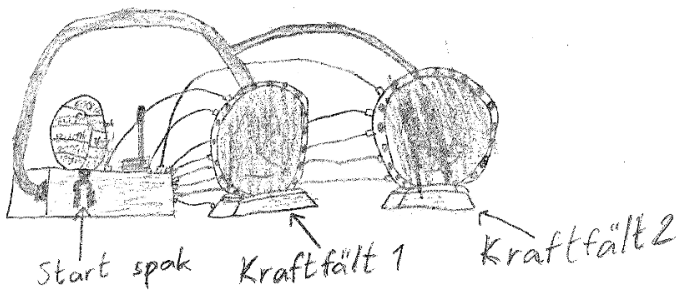
Både fältobservationerna och lärarens synpunkter visar att delprov A i det stora hela har fungerat bra i Orangeskolan, trots att elevernas talutrymme varierade något under samlingen. Läraren framhåller här betydelsen av att utföra delprovet i halvklass så att alla elever kan komma till tals. Resultatet stärks också av elevernas positiva kommentarer.

4.1.4 Exempel på elevlösningar till delprov A

Godsaks maskinen

Klädids Maskin

Om man går in i kraftfält 1 så kommer man ut genom kraftfält 2 och har kläder (från bestämd tidsålder) på sig.

4.2 Delprov B

Delprov B prövar om eleven kan samtala och ställa frågor utifrån ett givet innehåll och om hon/han kan kommentera och framföra egna åsikter. Under samtalets gång ska eleven också uppvisa förmåga att kunna lyssna (se bilaga 5). I samband med delprovet ska läraren fylla i ett bedömningsunderlag som beskriver om eleverna har nått kravnivån för delprovet (se bilaga 6). I fältstudien ingår 18 elever i en skola.

4.2.1 Fältobservation – delprov B

Läraren har i förväg bestämt elevgruppssammansättningen och planerat för att göra delprov B i halvklass, vilket gör att extrapersonal finns att tillgå. Elevmaterialet är framplockat i klassrummet och bilden på Nova och Troj finns på plats. På tavlan är följande ritat/upp skrivet: *linjal, sax, tejp*. Dessutom finns delprovets förlaga och ledtrådar förstorade i A3-format, men de är inledningsvis dolda med en magnet på tavlan. Detta gäller även en skriven arbetsordning på ett blädderblock med följande instruktioner: *studera noga hur maskinen ska se ut, läs ledtrådarna för varandra i turordning, klura tillsammans ut hur maskinen ska byggas, börja bygg och var noga*. Eleverna är grupperade tre och tre runt tre bord.

Läraren motiverar eleverna genom att repetera och återknyta till vilka fina maskiner eleverna ritade dagen innan. Hon berättar att de idag ska få veta mer om Nova och Trojs maskin. Hon berättar också att de ska få arbeta i grupper om tre och tre. Vidare poängterar läraren att i dagens prov är gruppen viktigast, att eleverna ska dra nytta av varandra och samarbeta, att fler tänker bättre än en och att det är viktigt att lyssna på varandra.

Sammantaget tar delprovet 40 minuter där introduktion och uppgiftslösning står för halva tiden var.

Tabell 4. Fältobservation, delprov B.

Skola	Antal elever	Lärohandlingar (utförliga/begränsade/oklara)	Elevhandlingar (utförliga/begränsade/oklara)
Orangeskolan (grupp 1)	9 (halvklass)	Förberedelse: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i> Bedömning: <i>begränsade</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> , <i>begränsade</i> , <i>oklara</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i> , <i>begränsade</i> , <i>oklara</i>
Orangeskolan (grupp 2)	9 (halvklass)	Förberedelse: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i> Bedömning: <i>begränsade</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> , <i>begränsade</i> , <i>oklara</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i> , <i>begränsade</i> , <i>oklara</i>

Tabell 4 visar att läraren överlag använder sig av utförliga handlingar under delprov B. Vid högläsningen av Nova och Trojs äventyr förklaras svåra ord i dialog med eleverna. Därefter förklaras gruppuppgiften enligt provets skrivna instruktioner. Här illustrerar läraren utförligt instruktionerna med stöd av ”kom ihåg-materialet” på tavlan, som efterhand synliggörs. Hon avslutar sin instruktion med orden: *nu ska ni få mallen, ni får inte hämta sax, tejp och lim förrän ni räckt upp handen och jag säger det är ok.*

I anslutning till gruppuppgiften märks lärarens utförliga handlingar tydligast i samband med den extra genomgång som en grupp är i behov av. I övriga grupper ser läraren till att eleverna kommer igång och försäkras om att alla elever vet vad de ska göra. Däremot hinner läraren inte lyssna på varje grupp och samtidigt notera i bedömningsunderlaget. Det innebär att denna handling förblir begränsad och görs först i efterhand, men ändå i anslutning till delprovet. Innan gruppuppgiften avslutas går läraren runt i grupperna och ser till att alla har gjort rätt och att de är nöjda med sitt resultat.

Tillsammans med eleverna görs sedan en utvärdering där läraren utförligt låter varje grupp utvärdera inför varandra. Hon låter också eleverna utvärdera instruktionerna till gruppuppgiften. Här framkommer det önskemål om att även maskinmallen borde finnas som förlaga i A3-format. En elev vill dessutom få en extra mall och göra en egen maskinvariant på roliga timmen. Läraren avslutar utvärderingen genom att ge en egen sammanfattning: *Ni har kämpat väl.*

Vidare visar tabellen att eleverna växlar mellan utförliga och begränsade handlingar tillsammans med enstaka elevhandlingar som antyder att några av dem tycker att uppgiften är oklar. Denna växling syns genomgående i fältanteckningarna. Under den utförliga lärarinstruktionen som följer lyssnar majoriteten av eleverna koncentrerat, många elever räcker upp handen när läraren ställer frågor

och ger utförliga svar, en elev gäspar och ytterligare en annan elev säger: *jag fattar inte någonting*. Övriga elever säger att de förstår vad de ska göra.

I början av gruppaktiviteten är sedan flera grupper rätt avvaktande och tysta. I någon grupp uttrycker eleverna att uppgiften är oklar: *jag fattar ingenting, jag fattar inte hur jag ska bygga*. Två grupper kommer igång utan hjälp. Två andra grupper är osäkra på hur de ska göra. Läraren påpekar att de ska grubbla lite till. Så småningom blir interaktionen allt mer utförlig i alla grupper.

När elevutvärderingarna görs efter gruppuppgiften framkommer det också att eleverna inledningsvis kände sig osäkra. En elev sammanfattar sin grupps arbete med orden: *i början var det svårt men sen blev det lätt när vi kom igång*. En annan elev säger: *först kändes det jobbigt, hur ska vi klara av det här, sedan blev det bra*. När läraren vill få en helhetskommentar får hon följande svar: *man fick klura lite, bra, inte så jätteroligt, svårt att bygga maskinen, bra att samarbeta, roligt men svårt att förstå ledtrådarna, det blev bra till slut*.

4.2.2 Lärarsynpunkter – delprov B

I delprov B har en lärare utfört delprovet i halvklass.

Tabell 5. Lärarsynpunkter, delprov B.

Skola	Uppgift: (bra/sådär/dåligt)	Bedömning (bra/sådär/dåligt)
Orangeskolan (grupp 1)	Organisation: <i>sådär</i> Introduktion: <i>sådär</i> Uppgiftslösning: <i>bra</i>	Organisation: <i>sådär</i> Underlag: <i>bra</i> Stämmer med egen bedömning: <i>sådär</i>
Orangeskolan (grupp 2)	Organisation: <i>sådär</i> Introduktion: <i>sådär</i> Uppgiftslösning: <i>bra</i>	Organisation: <i>sådär</i> Underlag: <i>bra</i> Stämmer med egen bedömning: <i>sådär</i>

I lärarenkäten som redovisas i tabell 5 framgår det att lärarens synpunkter på delprov B växlar mellan omdömena *bra* och *sådär*. När det gäller delprovsuppgiften kommenterar läraren att delprovet är tidskrävande att förbereda och att det är svårt att organisera halvklasslektioner. Vidare menar hon att det är många uppgiftsmoment att förklara, vilket innebär en risk för att en del elever *tappas på halva vägen*. Dessa elever får då också svårigheter att lösa uppgiften. Hon framhäver dock att i några grupper uppstod inga problem alls och i en annan grupp *klev en del elever fram och visade mycket positiva sidor gällande samarbetet*.

4.2.3 Sammanfattning

Fältobservationerna och lärarsynpunkterna stärker varandra i synen på att delprov B är svårare än delprov A. I fältobservationerna framkommer det, trots utförliga lärarhandlingar, att läraren får ge ytterligare instruktioner och förklaringar direkt till några grupper som tycker att uppgiften är oklar eller obegriplig. Detta tar också läraren upp i sina kommentarer när hon reflekterar runt risken att vissa elever *tappas på halva vägen*. Även eleverna stärker denna uppfattning i sina kommentarer kring gruppuppgiftens inledning. Samtidigt framhävs det både i fältobservationen och i lärarenkäten att uppgiftslösningen i det stora hela fungerar bra, vilket också eleverna ger uttryck för i sin utvärdering.

När det gäller bedömningen, som hör till delprov B, stämmer även observationerna och lärarkommentarerna med varandra. I fältobservationerna framgår det att läraren inte hinner, i så hög grad, observera eleverna under uppgiftens gång som hon tänkt sig. I lärarenkäten syns detta förhållande då läraren kryssat för alternativet *sådär* i samband med organisationen kring elevbedömningen. Vidare framgår att samstämmigheten med tidigare kunskap om eleverna inte överensstämmer helt och hållet med lärarens övriga bedömningar om elevernas muntliga förmåga. Däremot är läraren nöjd med bedömningsunderlaget som observationsinstrument.

5 Fältstudie: Läsning

Elisabeth Berg

I delprov C och D görs bedömningen av elevens läsförståelse med stöd av en skönlitterär text och en faktatext. Uppgifterna i både delprov C och D prövar elevernas läsförståelse ur två aspekter:

- Läsförståelse där svaret – med viss omformulering – kan hämtas direkt ur texten. Dessa frågor kallas *Lokalisering av information* (L-frågor) och motsvarar 50 procent av poängsumman.
- Läsförståelse där svaret finns inbyggt i textens sammanhang och där informationen måste tolkas och/eller integreras. Dessa frågor kallas *Tolkning och integrering av information* (TI-frågor) och motsvarar 50 procent av poängsumman.

5.1 Delprov C

Delprov C utgår från målformuleringarna att det är elevernas förmåga att kunna läsa och förstå elevnära skönlitterära texter som ska prövas. Texten *Blodligan*² som används i delprov C har tagit hänsyn till att eleverna befinner sig i slutet av sitt tredje skolar. Före elevernas individuella läsning av texten, *Blodligan*, ges förförståelse till textinnehållet av läraren (se bilaga 7). Därefter högläser läraren inledningen till berättelsen. Eleverna ska sedan på egen hand läsa fortsättningen på berättelsen samt svara på ett antal flervalsfrågor. Bedömningen av elevernas svar görs med hjälp av en bedömningsmall. I fältstudien ingår 88 elever i 6 skolor (8 grupper).

² Text: Helena Bross. Illustrationer: Kiran Maini Gerhardsson. Omarbetad version. Original i *Lätt & Blandat*, 2006. Stockholm: Bonnier Carlsen

5.1.1 Fältobservation – delprov C

Tabell 6 ger en översikt av den tid det tar att genomföra delprovet i de olika skolorna.

Tabell 6. Tidsåtgång, delprov C.

Skola	Tidsåtgång introduktion (min.)	Tidsåtgång uppgiftslösning (min.)	Total tidsåtgång (min.)
Brunskolan	20	40	60
Grönskolan (grupp 1)	30	40	70
Grönskolan (grupp 2)	30	45	75
Orangeskolan	15	50	65
Rosaskolan	15	35	50
Rödskolan (grupp 1)	15	50	65
Rödskolan (grupp 2)	15	55	70
Turkosskolan	15	30	45 (?)

Introduktionen till delprovet utgörs av en lärarledd inledning där eleverna ges förförståelse³ till texten *Blodligan*. Som framgår av tabellen utmärker sig Grönskolan (grupp 1 och 2) avseende hur lång tid läraren ägnar åt introduktionen. I dessa två grupper anslås ca 30 minuter till genomgången, till skillnad från övriga sex grupper som i de flesta fall använder hälften av denna tid.

Tidsåtgången för uppgiftslösningen, dvs. hur lång tid det tar innan alla elever är klara med uppgiften, varierar mycket mellan de olika skolorna, från ca 30 minuter på Turkosskolan till 50–55 minuter på Rödskolan. Hur lång tid Turkosskolans elever ägnar åt uppgiften är oklart eftersom delprovet genomförs sista timmen på dagen och flera elever som inte är klara får göra färdigt nästa dag.

I tabell 6 framkommer det inte att de snabbaste eleverna är färdiga efter 15–20 minuter. Däremot framgår det att den genomsnittliga tiden för genomförandet av delprov C ligger på drygt 60 minuter. Här skiljer sig Turkosskolan och Grönskolan väsentligt från varandra i tid, närmare bestämt 30 minuter. Detta kan delvis ha sin förklaring i att Grönskolans lärare ägnar dubbelt så lång tid till introduktionen i sin klass jämfört med övriga lärare.

³ I instruktionen uppmanas läraren bl.a. att ta upp följande ord och uttryck att förklara med hjälp av eleverna: Blodligan, ödehus, ser vilda ut, sno, tuffa killar, väser, husknuten, diket, spanar, haltar, snyftar, tälja, bandage.

Tabell 7 visar en sammanställning av lärar- och elevhandlingar i samband med delprov C.

Tabell 7. Fältobservation, delprov C

Skola	Antal elever	Lärarhandlingar: (<i>utförliga/begränsade/oklara</i>)	Elevhandlingar: (<i>utförliga/begränsade/oklara</i>)
Brunskolan	10 (halvklass)	Förberedelse: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>
Grönskolan (grupp 1)	13 (halvklass)	Förberedelse: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>
Grönskolan (grupp 2)	13 (halvklass)	Förberedelse: <i>begränsade</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>begränsade</i> Uppgiftslösning: <i>något begränsade</i>
Orangeskolan	9 (halvklass)	Förberedelse: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>begränsade</i> Instruktioner: <i>begränsade</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>
Rosaskolan	13 (halvklass)	Förberedelse: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>begränsade</i> Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>oklara</i> Uppgiftslösning: <i>oklara</i>
Rödskolan (grupp 1)	11 (halvklass)	Förberedelse: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>
Rödskolan (grupp 2)	10 (halvklass)	Förberedelse: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>
Turkosskolan	8+1 (halvklass)	Förberedelse: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>begränsade</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>begränsade</i> Uppgiftslösning: <i>begränsade</i>

5.1.2 Hur förbereder lärarna delprovet?

I tabell 7 framgår det att alla lärare har förberett delprovet utförligt genom att i förväg planera för att genomföra provet i halvklass. I Turkosskolan gör en elev delprovet hos specialläraren. I Rödskolan (grupp 1) finns både den ordinarie läraren och läraren i svenska som andraspråk (sva-läraren) i klassrummet under provtiden. Elevernas placering i klassrummen varierar. Eleverna sitter antingen en och en vid bänkar eller bord alternativt tre och tre vid runda bord eller på sina vanliga platser.

Samtliga lärare har elevmaterialet kopierat och tillgängligt i klassrummet. De rekommenderade orden att förklara är, utom i Grönskolan (grupp 2), uppskrivna på tavlan. I de flesta skolor, utom i Rosaskolan och Turkosskolan, försäkrar sig lärarna om att alla elever vet vad de ska göra om de snabbt blir färdiga med uppgiften.

5.1.3 Hur introducerar och motiverar lärarna eleverna inför delprovet?

Under introduktionen motiverar fyra lärare sina elever genom att utförligt förklara för dem att de ska genomföra ett nationellt prov i svenska. Vidare säger de att provuppgiften för dagen innebär att eleverna ska läsa en text som heter *Blodligan* och som handlar om rädsla. De informerar också om att eleverna i anslutning till texten ska svara på ett antal frågor. Samma fyra lärare övergår sedan till att gå igenom orden på tavlan enligt instruktionerna. I Grönskolan (grupp 1) frågar läraren om eleverna är ”pirriga” inför provet och flera barn säger att de är det. Läraren lugnar då barnen genom att bekräfta sin tilltro till deras kompetens och svarar: *jag vet att ni fixar det här, jag vet att ni kan läsa och förstå*. Samma lärare motiverar på liknande sätt eleverna i grupp 2 när hon säger: *alla har förmågan att läsa den här texten, om ni läser långsamt, läs en liten bit i taget och kolla om ni förstår vad ni läser*.

Endast i Grönskolan (grupp 1 och 2) samlar läraren eleverna i en ring på golvet där förförståelse och diskussion om orden ges innan den gemensamma texten delas ut. I denna skola konkretiserar också läraren utförligt innehållet i berättelsen genom att visa upp en täljkniv och fråga eleverna vad det är och hur den används. Därefter anknyter hon till berättelsen *Blodligan* och förklarar att texten kommer att handla om rädsla. Hon övergår sedan till att presentera barnen i berättelsen och knyter ihop berättelsen med de ord som skrivits upp på tavlan. Introduktionen i dessa två grupper tar 30 minuter, till skillnad från övriga grupper där introduktionen tar 15 minuter. Intressant i sammanhanget är att eleverna i Grönskolan blir så motiverade att ta itu med läsuppgiften att de genast vill sätta igång.

I två skolor, Orangeskolan och Rosaskolan, ger lärarna ingen förförståelse till textens ord i direkt anslutning till provtillfället då dessa ord förklarats vid ett

tidigare tillfälle. I Orangeskolan berättar läraren att eleverna ska få läsa en text och svara på frågor och i Rosaskolan inleder läraren provtillfället med orden: *nu ska vi göra en del som jag sa före rasten.*

Sammantaget kan samtliga lärares handlingar i introduktionen ses som utförliga, med ett visst förbehåll för Orangeskolans och Rosaskolans lärare där förståelsen till innehållet i texten inte aktualiseras i direkt anslutning till att eleverna får uppgifterna.

5.1.4 Vilka instruktioner ger lärarna inför delprovet?

Läroinstruktionerna som ges i provpärmen inför den *gemensamma uppgiften* innebär att läraren högläser en inledningstext och eleverna följer med i sitt texthäfte. Därefter ska eleverna tillsammans med läraren kryssa för eller numrera rätt svarsalternativ på tre övningsfrågor. Detta görs utförligt i alla grupper, dvs. majoriteten av lärarna följer instruktionerna i lärarhandledningen. Det som skiljer grupperna åt är att i fem av de sju grupperna kontrollerar läraren att eleverna fyllt i rätt svarsalternativ innan hon samlar in det gemensamma materialet. Vad gäller Turkoskolan framgår inte om läraren kontrollerat svaren, men här är eleverna okoncentrerade: en elev lämnar klassrummet och vill inte vara med, två barn följer inte med i texten under lärarens högläsning och ett barn går på toaletten. För Brunskolan framgår heller inte om läraren kontrollerat elevernas svar.

Även läroinstruktionerna inför den *individuella uppgiften* följs i det stora hela av majoriteten av lärarna. Rödskolans lärare påpekar dock mer noggrant för grupp 2 än för grupp 1 att de inte behöver stressa när de läser och att de noga ska läsa igenom alla svarsalternativ då svarsalternativen ibland ligger ”nära” varandra. Orangeskolans lärare försäkrar sig om att eleverna har förstått vad de ska göra och går sedan noggrant igenom den sista uppgiften, att återberätta muntligt eller skriftligt. Enbart i Brunskolan informeras eleverna om att de på den sista frågan kan återberätta handlingen skriftligt eller muntligt. I övriga skolor erbjuds det muntliga alternativet mer individuellt och bara till de elever som tar lång tid på sig att genomföra provet.

5.1.5 Hur agerar lärarna under den individuella uppgiftslösningen?

Under den tid då eleverna arbetar med den individuella uppgiften beskrivs lärarhandlingarna i samtliga grupper som utförliga. Alla lärare är uppmärksamma på om eleverna behöver hjälp. De går med jämna mellanrum runt bland eleverna eller sitter och observerar dem. Majoriteten av eleverna arbetar självständigt, men i tre grupper stödjer lärarna vissa elever eller ger korta bekräftelser på frågor som eleverna ställer. Detta mönster framgår tydligast i Rödskolan och Turkoskolan. I Turkoskolan får läraren emellanåt sitta bredvid en elev som stör övriga elever. Hon får också i flera omgångar förklara för olika elever hur uppgiften att numrera

meningar i rätt ordning fungerar. Vid ett tillfälle blir hon dessutom tvungen att lämna klassrummet och leta efter en elev som går ut och inte kommer tillbaka inom rimlig tid.

5.1.6 Hur agerar eleverna under provtillfället?

I tabellen markeras elevhandlingarna som utförliga i fem av åtta undervisningsgrupper. För elevernas del innebär deras utförliga handlingar att de lyssnar på lärarens gemensamma instruktioner och sedan individuellt under stor koncentration läser texten *Blodligan* och svarar på tillhörande frågor. Under uppgiftsinstruktionen är eleverna överlag nyfikna, engagerade och angelägna om att få sätta igång med uppgiften. De frågor eleverna ställer handlar främst om hur de ska börja läsa, dvs. om de ska läsa texten eller frågorna först. Några elever behöver en kort igångsättningshjälp. Under det individuella arbetet är eleverna koncentrerade och det är lugnt i klassrummet. I Brunskolan är en elev orolig för att texten ser så lång ut, varvid läraren lugnar eleven och talar om att det är gott om tid.

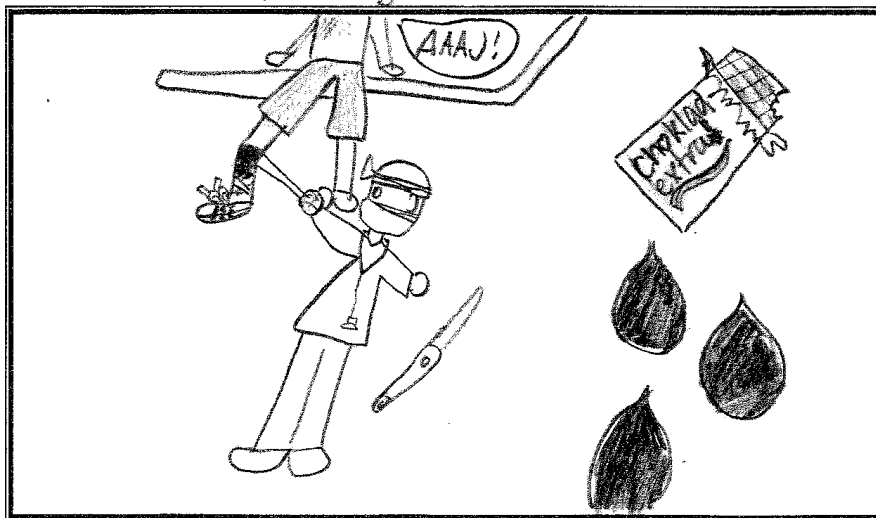
I Turkoskolan beskrivs elevhandlingarna som begränsade. I denna klass ställer eleverna inga frågor inför den individuella uppgiften. När arbetet väl kommit igång visar det sig att det är många elever som behöver hjälp. En elev, som uppträder störande, lugnar sig och påbörjar sin läsning när läraren sitter bredvid men slutar läsa så fort läraren går därifrån. Även i Grönskolan (grupp 2) kan elevernas handlingar betecknas som något begränsade eftersom många elever behöver hjälp under uppgiften.

5.1.7 Exempel på elevsvar från fråga 18

C

18) Vad handlar berättelsen *Blodligan* om? Skriv med dina egna ord om barnen. Var är de någonstans och vad händer? Rita gärna en bild till!

Tania och Teo vill gå in i ett ödehus och så kommer Sam. Sam berättar om blodligan sen springer Tania och Teo och hoppar in i ett dike. Efter en stund hör de hur Sam vrålar Tania & Teo springer till Sam, Teo tar av sig tröjan och knyter det runt Sams ben. Alla tre går till Sams mamma. De åker till sjukhuset. På kvällen ringer det på dörren det är Sam, Sam ger Tania och Teo var sin chokladkaka.

5.1.8 Lärarsynpunkter – delprov C

I tabell 8 ges en översikt över de lärarsynpunkter som framkommer i samband med genomförandet av delprov C.

Tabell 8. Lärarsynpunkter, delprov C

Skola	Uppgift (<i>bra/sådär/dåligt</i>)	Bedömning (<i>bra/sådär/dåligt</i>)
Brunskolan	Organisation: <i>bra</i> Introduktion: <i>bra</i> Uppgiftslösning: <i>bra</i>	Underlag: <i>bra</i> Stämmer med egen bedömning: <i>bra</i>
Grönskolan (grupp 1 och 2)	Organisation: <i>ej svarat</i> Introduktion: <i>ej svarat</i> Uppgiftslösning: <i>ej svarat</i>	Underlag: <i>ej svarat</i> Stämmer med egen bedömning: <i>ej svarat</i>
Orangeskolan	Organisation: <i>bra</i> Introduktion: <i>bra</i> Uppgiftslösning: <i>bra</i>	Underlag: <i>bra</i> Stämmer med egen bedömning: <i>bra</i>
Rosaskolan	Organisation: <i>bra</i> Introduktion: <i>bra</i> Uppgiftslösning: <i>bra</i>	Underlag: <i>bra</i> Stämmer med egen bedömning: <i>bra</i>
Rödskolan (grupp 1 och 2)	Organisation: <i>bra</i> Introduktion: <i>bra</i> Uppgiftslösning: <i>bra</i>	Underlag: <i>bra</i> Stämmer med egen bedömning: <i>bra</i>
Turkosskolan	Organisation: <i>bra</i> Introduktion: <i>bra</i> Uppgiftslösning: <i>bra</i>	Underlag: <i>bra</i> Stämmer med egen bedömning: <i>bra</i>

Tabellen visar att samtliga lärare, förutom Grönskolan där lärarenkäten inte är besvarad, har kryssat för alternativet *bra* i enkäten. Det gäller dels uppgiftens genomförande, dels bedömningsunderlaget och samstämmigheten med tidigare uppfattning om eleverna. I lärarkommentaren från Rödskolan framkommer dessutom att eleverna tycker att temat rädsla är spännande, att de kan relatera till innehållet, att texten är lagom krävande eftersom även barn med vissa lässvårigheter klarade att läsa texten på rimlig tid och förstå innehållet, att det är bra med tolknings- och integreringsfrågor som gör att elevernas förmåga att läsa mellan raderna prövas och att provet tydligt visar vilka elever som behöver öva upp sin

läsförståelse. Även Orangeskolans lärare poängterar att de fått många positiva reaktioner från eleverna kring delprovet samt att även elever som följer kursplanen i svenska som andraspråk (sva-eleverna) gillar texten. En intressant kommentar kommer från en av Brunskolans lärare som skriver att alla elever i hennes klass fick ett bra resultat, men de starkaste läsarna hade ett något sämre resultat än väntat, och att inställningen hos dessa elever är lite nonchalant.

5.1.9 Sammanfattning

Både fältobservationerna och lärarnas synpunkter pekar mot att delprov C i det stora hela har fungerat bra och att både lärare och elever haft en positiv inställning till delprovets utformning och innehåll.

5.2 Delprov D

Delprov D utgår från målformuleringarna att det är elevernas förmåga att kunna läsa och förstå elevnära faktatexter som ska prövas. Texten *Människors och djurs språk*⁴ som används i delprov D har tagit hänsyn till att eleverna befinner sig i slutet av sitt tredje skolår. Före elevernas individuella läsning av texten ges förförståelse till textinnehållet av läraren (se bilaga 8). Därefter högläser läraren inledningen till faktatexten. Eleverna ska sedan på egen hand läsa fortsättningen på faktatexten samt svara på ett antal flervalsfrågor. Bedömningen av elevernas svar görs med hjälp av ett bedömningsunderlag. I fältstudien ingår 146 elever i 11 grupper och 7 skolor.

5.2.1 Fältobservation – delprov D

Tabell 9 ger en översikt av den tid det tar att genomföra delprovet i de olika skolorna.

Tabell 9. Tidsåtgång, delprov D.

Skola	Tidsåtgång introduktion (min.)	Tidsåtgång upp- giftslösning (min.)	Total tidsåtgång (min.)
Beigeskolan	30	40	70
Brunskolan (grupp 1)	25	30	55
Brunskolan (grupp 2)	30	40	70
Brunskolan (grupp 3)	20	30	50
Grönskolan	30	45	75
Gulskolan	20	55	75
Orangeskolan (grupp 1)	20	40	60
Orangeskolan (grupp 2)	15	40	55
Rödskolan (grupp 1)	25	60	85
Rödskolan (grupp 2)	25	60	85
Vitskolan	15	30	45

⁴ Text: Bent Jørgensen. Illustration: Birde Poulsen. Översättning: Ann-Mari Edner. *Djurens språk*, 2002. Stockholm: Opal.

Introduktionen till delprov D omfattas av en lärarledd inledning där eleverna ges förförståelse⁵ till texten om människors och djurs språk. Som framgår av tabell 9 utmärker sig Beigeskolan, Brunskolan (grupp 2) och Grönskolan när det gäller hur lång tid läraren ägnar sig åt den inledande introduktionen. I dessa tre grupper anslås ca 30 minuter, till skillnad från Orangeskolan (grupp 2) och Vitskolan som använder hälften av tiden. Tidsåtgången för uppgiftslösningen varierar också mellan de olika skolorna, från ca 30 minuter i tre skolor, till 60 minuter på två skolor. Det som inte framkommer i tabellen är att de snabbaste eleverna är färdiga efter 15–20 minuter.

Den totala tiden för delprovet ligger på ca 70 minuter i genomsnitt. Här skiljer sig Vitskolan väsentligt från såväl Beigeskolan som Rödskolan. Förklaringen till detta är bl.a. att Beigeskolans lärare ägnar dubbelt så lång tid åt introduktionen av delprovet jämfört med Vitskolans lärare och att Rödskolan ägnar dubbelt så lång tid åt uppgiftslösning.

Tabell 10 visar en sammanställning av lärar- och elevhandlingar i samband med delprov D.

Tabell 10. Fältobservation, delprov D.

Skola	Antal elever	Lärarhandlingar <i>(utförliga/begränsade/oklara)</i>	Elevhandlingar <i>(utförliga/begränsade/oklara)</i>
Beigeskolan	23 (helklass)	Förberedelse: <i>begränsade</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>begränsade/utförliga</i>	Instruktioner <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>
Brunskolan (grupp 1)	20 (helklass)	Förberedelse: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>
Brunskolan (grupp 2)	10 (halvklass)	Förberedelse: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga/ begräns.</i> Instruktioner: <i>utförliga/begräns.</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>
Brunskolan (grupp 3)	7 (halvklass)	Förberedelse: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>utförliga/begräns.</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>

⁵ I instruktionerna uppmanas läraren att ta upp följande ord och uttryck och förklara dem med hjälp av eleverna: läten, uttrycker, kroppsspråk, uppför sig, känslor, stumma, gnäggjar, vänlig, föl, skrämt, snabel, trumpeta, upphetsad, schimpans, släkting, ansiktsuttryck, humor, putar, skräckslagen.

Grönskolan	16 (helklass)	Förberedelse: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>begränsade</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga/ begränsade</i>
Gulskolan	21 (helklass)	Förberedelse: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>utförliga/begräns.</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>
Orange- skolan (grupp 1)	9 (halvklass)	Förberedelse: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga/ begräns.</i> Instruktioner: <i>utförliga/begräns.</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga/ begräns.</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>
Orange- skolan (grupp 2)	7 (halvklass)	Förberedelse: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>utförliga/begräns.</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>
Rödskolan (grupp 1)	16 (helklass) + 5 sva- elever i ett grupprum	Förberedelse: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>utförliga/oklara</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga/ oklara</i>	Instruktioner: <i>begränsade</i> Uppgiftslösning: <i>begränsade</i>
Rödskolan (grupp 2)	3 (sva-grupp)	Förberedelse: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga/begräns.</i> Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>
Vitskolan	9 (halvklass)	Förberedelse: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>utförliga/oklara</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>

5.2.2 Hur förbereder lärarna delprovet?

I ca hälften av de elva observerade grupperna har läraren förberett delprovet noggrant genom att planera för att genomföra det i halvklass eller i en mindre grupp. Några elever i Rödskolan (grupp 1 och 2) genomför delprovet i ett grupprum med en annan lärare (sva-lärare eller speciallärare). I ca hälften av skolorna genomförs dock delprovet i helklass (20–23 elever). Elevernas placering varierar från att de sitter en och en vid bänkar alternativt två och två vid bord – med eller utan skärm mellan sig – till att de är utspridda vid gruppbord. I en av grupperna sitter eleverna så nära varandra att de har möjlighet att jämföra sina

svar, vilket också några elever gör.

Provet är överlag utförligt förberett i alla skolor. Elevmaterialet är kopierat och tillgängligt, och ord att förklara finns uppskrivna på tavlan eller på blädderblock. I två grupper väntar läraren med att skriva upp orden i samband med att de förklaras. I Rödskolan (grupp 1) har läraren förberett orden en vecka tidigare med hjälp av bilder på olika djurs kroppsspråk. Orden har då kopplats till dessa elevers förkunskaper om djur samt översatts till elevernas olika modersmål.

Endast i Beigeskolan kan förberedelserna ses som mindre utförliga då elevernas placering inte förberetts, orden inte är uppskrivna och det saknas pennor och sudd då eleverna ska sätta igång.

5.2.3 Hur introducerar och motiverar lärarna eleverna inför delprovet?

Lärarna inleder provtillfället på olika sätt, men sammanfattningsvis kan majoriteten av lärarnas genomgång ses som utförliga. De flesta följer anvisningarna och berättar för eleverna att de ska läsa en faktatext om människors och djurs språk och besvara frågor som visar om de förstått texten. I några grupper uttrycks syftet lite mer vagt: *läsa och svara på frågor, göra ett läsprov precis som det förra, läsa en spännande text* eller *läsa om kroppsspråk*.

I åtta av totalt elva grupper ställer därefter läraren frågor om vad kroppsspråk är för något, alternativt tar upp frågor om skillnader mellan människors och djurs språk. I Rödskolan (grupp 1 och 2) konkretiseras detta via bilder.

Gemensamt för alla skolorna är att läraren skriver upp ordförklaringar och behandlar dem enligt instruktionerna. I ett par grupper används egna bilder och drama för att konkretisera ordens betydelser. I Orangeskolan finns förklaringarna till orden uppskrivna i förväg. Inte i någon grupp tar lärarna upp andra ord än de ord som anges i lärarinstruktionerna.

5.2.4 Vilka instruktioner ger lärarna inför delprovet?

I det stora hela är lärarhandlingarna som rör instruktionerna inför och under övningsuppgiften utförliga till sin karaktär. Noteras bör ändå att det bara är lärarna i Rödskolan och i Brunskolan som samtalar om faktatextens bilder och rubriker. När det gäller den *individuella uppgiften* skiljer sig lärarnas instruktioner åt. Gemensamt för sex grupper är att läraren inte påminner eleverna om att kontrollera om de svarat på alla uppgifter innan de lämnar in sitt prov. Däremot kontrollerar i stort sett alla lärare detta själva när eleverna lämnar in sina prov. Ingen av lärarna poängterar att om en elev behöver hjälp med ord eller uttryck som är svåra, kan de be om enskild hjälp.

Vidare refererar majoriteten av lärarna till instruktionerna i det förra läsprovet, delprov C, och frågar om eleverna kommer ihåg vad som gäller, vilket de flesta gör. Ungefär hälften av lärarna repeterar hela eller delar av instruktionen.

Gemensamt för samtliga grupper är att eleverna inte informeras om att den sista frågan ska göras skriftligt *eller* muntligt. Det muntliga alternativet erbjuds mer individuellt och i stort sett bara till de elever som tar lång tid på sig att genomföra provet.

5.2.5 Hur agerar lärarna under den individuella uppgiftslösningen?

Under den tid då eleverna arbetar med den individuella uppgiften kan lärarnas handlingar i samtliga grupper beskrivas som utförliga (se tabell 10). Alla lärare är uppmärksamma på elevernas behov av hjälp. De flesta lärarna går runt bland eleverna och om ingen elev behöver hjälp sitter de ”aktivt avvaktande” och observerar sina elever. I sju grupper arbetar eleverna självständigt utan lärarhjälp.

Några elever i två grupper har stora hjälpbehov. I Rödskolan (grupp 1) är det olika elever som behöver hjälp, i Brunskolan (grupp 1) placerar sig läraren under hela provet mellan två ”behövande” elever. I en av de två grupperna kommer en elev inte igång med sin läsning och frågar vid ett par tillfällen om han inte kan få läsa högt för läraren eftersom *det är lättare att förstå då*. Eleven får svaret att han ska klara sig själv. Efter 30 minuter har denna elev bara hunnit läsa hälften av texten (om hästen) och undrar om han först kan få svara på frågorna till denna del innan han tar itu med texten om elefanten. Läraren påpekar att han först måste läsa båda texterna och därefter ta itu med frågorna. Efter 65 minuter går läraren med på att låta eleven läsa högt för henne, varvid eleven snabbt svarar på frågorna självständigt. Även i två andra fall högläser eleverna texten för sin lärare.

I alla grupper utom en förutsätts eleverna besvara den sista frågan skriftligt. Endast i en grupp uppmanas de elever som inte vill skriva den sista uppgiften att muntligt berätta för läraren i stället.

5.2.6 Hur agerar eleverna under provtillfället?

För elevernas del innebär deras utförliga handlingar att de lyssnar på lärarens gemensamma instruktioner och koncentrerat läser texten om djurs och människors språk. Därefter kryssar de för ett svarsalternativ och besvarar den sista frågan skriftligt eller muntligt.

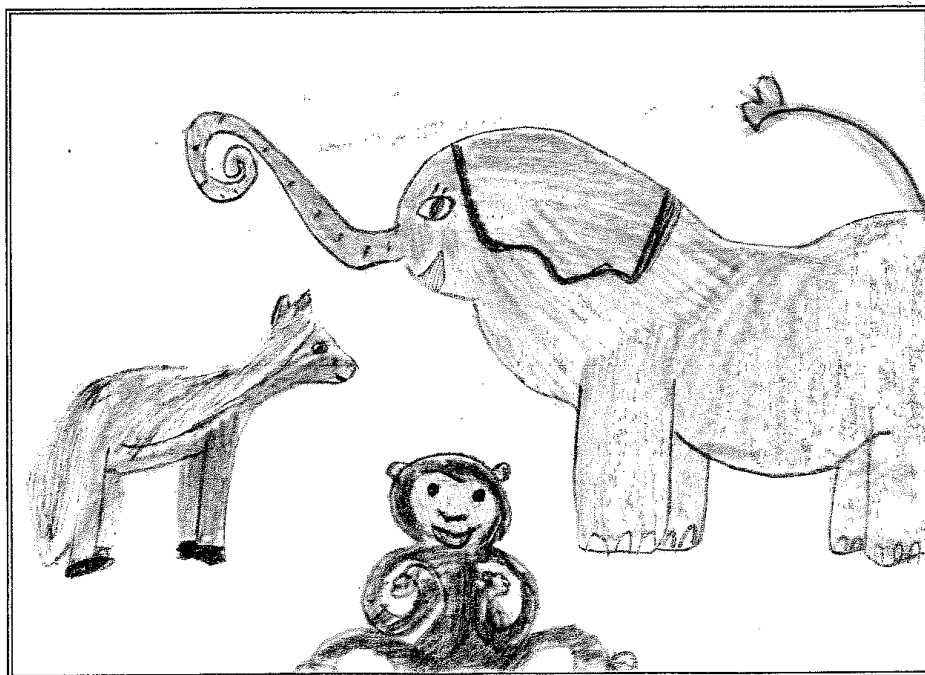
I de flesta grupper är elevhandlingarna utförliga, dvs. de flesta elever arbetar självständigt och klarar sig i stort sett utan lärarens hjälp. De frågor som ställs handlar mest om att eleverna vill ha bekräftelse på att de förstått uppgiften rätt. En avvikelse utgör Rödskolan (grupp 1) där flera pojkar har svårt att koncentrera sig under introduktionen och under lärarens instruktioner. Dessa pojkar har få frågor under instruktionen, men desto fler när de börjar arbeta med den individuella uppgiften. Det framkommer också att det är flera elever i denna elevgrupp som jämför sina svar på frågorna med andra kamraters svar.

5.2.7 Exempel på elevsvar från fråga 18

D

- 18) Vad har du lärt dig om människors och djurs språk?
Skriv med dina egna ord om både människornas och djurens språk. Rita gärna en bild till!

Det jag har lärt mig om människornas
och djurens språk är att djuren
visar med kropp språket
och människorna kan visa med
kroppspråk och med talspråk.

Delprov D Sv/Sva – Äp3 2009 (81)

5.2.8 Lärarsynpunkter – delprov D

Tabell 11 visar vad som framkommit i de lärarenkäter som fyllts i, i anslutning till delprovet.

Tabell 11. Lärarsynpunkter, delprov D.

Skola	Uppgift (<i>bra/sådär/dåligt</i>)	Bedömning (<i>bra/sådär/dåligt</i>)
Beigeskolan	Organisation: <i>bra</i> Introduktion: <i>bra</i> Uppgiftslösning: <i>bra</i>	Underlag: <i>bra</i> Stämmer med egen bedömning: <i>bra</i>
Brunskolan (grupp 1 och 3)	Organisation: <i>ej svarat</i> Introduktion: <i>ej svarat</i> Uppgiftslösning: <i>ej svarat</i>	Underlag: <i>ej svarat</i> Stämmer med egen bedömning: <i>ej svarat</i>
Brunskolan (grupp 2)	Organisation: <i>bra</i> Introduktion: <i>bra</i> Uppgiftslösning: <i>bra</i>	Underlag: <i>bra</i> Stämmer med egen bedömning: <i>bra</i>
Grönskolan	Organisation: <i>bra</i> Introduktion: <i>bra</i> Uppgiftslösning: <i>bra</i>	Underlag: <i>bra</i> Stämmer med egen bedömning: <i>bra</i>
Gulskolan	Organisation: <i>bra</i> Introduktion: <i>bra</i> Uppgiftslösning: <i>bra</i>	Underlag: <i>bra</i> Stämmer med egen bedömning: <i>bra</i>
Orangeskolan (grupp 1)	Organisation: <i>bra</i> Introduktion: <i>bra</i> Uppgiftslösning: <i>bra</i>	Underlag: <i>bra</i> Stämmer med egen bedömning: <i>bra</i>
Rödskolan (grupp 1)	Organisation: <i>bra</i> Introduktion: <i>sådär</i> Uppgiftslösning: <i>sådär</i>	Underlag: <i>bra</i> Stämmer med egen bedömning: <i>sådär</i>
Rödskolan (grupp 2)	Organisation: <i>ej svarat</i> Introduktion: <i>ej svarat</i> Uppgiftslösning: <i>ej svarat</i>	Underlag: <i>ej svarat</i> Stämmer med egen bedömning: <i>ej svarat</i>
Vitskolan	Organisation: <i>bra</i> Introduktion: <i>dåligt</i> Uppgiftslösning: <i>sådär</i>	Underlag: <i>bra</i> Stämmer med egen bedömning: <i>sådär</i>

Sammanställningen från skolorna visar att de flesta lärarna är nöjda med organisationen, introduktionen, uppgiftens genomförande och bedömningsmallen samt att deras tidigare uppfattning om eleverna stämmer med provresultatet. De anser vidare att texten och frågorna är lagom krävande för de flesta elever. Läraren i Grönskolan menar att resultatet på provet är mycket bra, vilket hon delvis tror kan bero på att eleverna är intresserade av innehållet. Här skiljer sig dock lärarna på Rödskolan (grupp 1) och Vitskolan – som båda arbetar med sva-elever – från de andra genom att kryssa för *sådär* respektive *dåligt* vid introduktion, uppgiftslösning och samstämmighet med egen bedömning.

Läraren i Rödskolan hävdar att hon underskattade textens svårighetsgrad, vilket kommenteras på följande sätt:

Här blev det svårare för barnen eftersom det var mycket fakta, flera olika djur med lika eller olika kroppsspråk, speciellt för sva-elever och elever med läs- och skrivsvårigheter. Alla mina elever behöver träna mycket på att generalisera och jämföra fakta, vilket vi gjort för lite.

Läraren anser också att både texten och frågorna är alltför krävande för vissa barn. Det gör att elevresultatet inte helt stämmer med denna lärares tidigare uppfattning om eleverna. Läraren i Vitskolan menar dock att samstämmighet finns men anser att en så pass lång text kräver både uthållighet och arbetsminne, vilket många elever saknar.

Läraren i Brunskolan (grupp 1) betonar vikten av att ha förberett och tänkt igenom de uppskrivna ordens betydelse och att ge svaga sva-elever en särskild genomgång. En annan synpunkt från samma lärare är att texten om människor och djur är svårare men intressantare än den text som är underlag för delprov C. En ytterligare kommentar från henne är att det i hennes klass inte är de starkaste läsarna som klarat delprovet bäst, utan de noggrannaste eleverna.

5.2.9 Sammanfattning

Både fältobservationer och lärarsynpunkter visar att delprov D i stort sett har fungerat bra. De flesta lärare är genomgående positiva till provets innehåll och utformning. Två lärare anser att texten innehåller för mycket fakta på en och samma gång.

Vid en jämförelse av fältobservationerna på delprov C (berättande text) och delprov D (beskrivande text) framgår att delprov D tar något längre tid att genomföra, vilket bl.a. beror på att lärarna lägger ner mer tid på den inledande introduktionen. Här bör man även påpeka att eleverna getts olika förutsättningar att klara delproven då tiden för introduktionen skiftat mellan olika lärare, från 15 till 30 minuter. En annan skillnad mellan delprov C och D är att delprov C i alla grupper genomförs i halvklass, medan delprov D genomförs i helklass i hälften av fallen. Skillnader i svårighetsgrader mellan de båda proven har också påtalats av ett par lärare i lärarenkäten.

Sammanställningen av lärarnas synpunkter i lärarenkäten visar att nästan samtliga lärare genomgående kryssat för alternativet *bra* i både delprov C och D. Det gäller dels uppgiftens genomförande, dels bedömningsunderlaget och samstämmigheten med tidigare uppfattning om eleverna. Två lärare är dock mindre nöjda med delprov D, med avseende på textens svårighetsgrad. En oklarhet i lärarinstruktionerna nämns också. I denna står ordet ”berättelsen”, vilket kan bidra till en viss förvirring eftersom texten om djurs och människors språk är beskrivande, dvs. en faktatext.

6 Fältstudie: Skrivning

Kerstin Lagrell

Bedömningen av elevernas skrivförmåga i delprov E/F och G görs utifrån en berättande text som skrivs för hand, samt utifrån en beskrivande text som antingen skrivs för hand eller på dator (se bilaga 9 och 10).

6.1. Delprov E/F

Eleverna ska i delprov E/F skriva en berättelse som handlar om rädsla. För delprov E innebär det att eleverna ska kunna skapa en tydlig handling i sin berättelse med hjälp av enkel kronologi. I delprov F, som prövar två mål, ska eleverna dels kunna visa interpunktionsreglerna vid minst tre tillfällen i en text, dels kunna stava minst tio, för eleverna välkända, innehållsord samt kunna stava ett antal vanliga formord. Enligt lärarinstruktionen ska läraren före skrivuppgiften inspirera eleverna till eget skrivande (se bilaga 9). I fältstudien ingår 126 elever i 8 skolor.

6.1.1 Fältobservation – delprov E/F

Tabell 12 ger en översikt av den tid det tar att genomföra delprovet i de olika skolorna.

Tabell 12. Tidsåtgång, delprov E/F.

Skola	Tidsåtgång introduktion (min.)	Tidsåtgång upp- giftslösning (min.)	Total tidsåtgång (min.)
Brunskolan	30	40	70
Grönskolan	30	50	80
Gulskolan	25	45	70
Lilaskolan	15	30	45
Orangeskolan	30	50	80
Rosaskolan	15	35	50
Rödskolan (grupp 1)	25	35	60
Rödskolan (grupp 2)	15	50	65
Turkosskolan	35	35	70

Som framgår av tabell 12 lägger lärarna ner olika mycket tid på delprovets introduktion. Även den sammanlagda tid som används för delprov E/F varierar mycket och befinner sig inom tidsspannet 45 till 80 minuter.

Tabell 13. Fältobservation, Delprov E/F, Berättande text.

Skola	Antal elever	Lärarhandlingar (<i>utförliga/begränsade/oklara</i>)	Elevhandlingar (<i>utförliga/begränsade/oklara</i>)
Brunskolan	10 (halvklass)	Förberedelser: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>utförliga/oklara</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga/begränsade</i>
Grönskolan	15 (halvklass)	Förberedelser: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga/begränsade</i>
Gulskolan	21 (helklass)	Förberedelser: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>begränsade</i> Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>
Lilaskolan	13 (halvklass)	Förberedelser: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>begränsade</i> Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>
Orange- skolan	17 (helklass)	Förberedelser: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>
Rosaskolan	12 (halvklass)	Förberedelser: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförligt</i>
Rödskolan (grupp 1)	10 (halvklass)	Förberedelser: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>
Rödskolan (grupp 2)	6 (halvklass) + 3 sva-elever i ett grupprum	Förberedelser: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>begränsade</i> Instruktioner: <i>begränsade</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>oklara</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga/begränsat</i>

Turkos-skolan	19 (helklass)	Förberedelser: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>begränsade</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>begränsade</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>
---------------	---------------	--	---

6.1.2 Hur förbereder lärarna delprovet?

Tabellen visar att samtliga lärare förbereder delprovet utförligt. Orangeskolan utmärker sig när det gäller hur man förbereder eleverna i förväg. Läraren har i denna skola informerat eleverna två veckor tidigare, innan påsklovet, att de ska skriva en berättelse om rädsla efter påsken och uppmuntrat dem att fundera över vad de skulle kunna skriva om detta ämne.

I de flesta fall utförs delprovet i halvklass, endast i tre skolor utförs det i helklass. Tre skolor som har sva-elever genomför provet med enbart klassläraren. I grupp 2 på Rödskolan gör tre elever provet med sva-läraren i ett annat rum och bara sex elever finns i klassrummet under observationen.

Klassrumsmöbleringen varierar mellan skolorna. I flera klassrum har man borden vända mot tavlan och eleverna sitter en och en. I ett klassrum får eleverna ha en bok som ”skärm” mellan sig för att skapa avskildhet. Borden är vanligtvis placerade två och två eller i grupper, men oftast organiserar lärarna om eleverna så att det är en tom bänk emellan dem. I Orangeskolan står dagens program på tavlan. Där framgår det att eleverna ska skriva om rädsla. På Rödskolan finns bilderna till delprovet uppsatta på tavlan när eleverna kommer in. I anslutning till dessa står det: *Rubrik: Rädsla Inledning – Handling – Avslutning, STOR bokstav och PUNKT*. I två skolor sitter eleverna i en ring på golvet vid genomgången innan de får sätta sig på sina platser.

6.1.3 Hur introducerar och motiverar lärarna eleverna inför delprovet?

Lärarna inleder i alla skolor, men i olika hög grad, med att återkoppla till texten *Blodligan* (delprov C) för att sedan föra ett samtal med eleverna om den. Eleverna får i många fall även sammanfatta vad berättelsen handlar om. Vidare ges i flera skolor ordentligt med tid för eleverna att knyta texten till sina egna erfarenheter av att vara rädd. Brunskolans lärare diskuterar t.ex. utförligt med eleverna hur författaren till *Blodligan* beskriver att barnen blir rädda och om det kan höras att man är rädd. I ett par skolor diskuterar lärarna också utförligt tillsammans med barnen hur man kan se på någon att den är rädd.

I Orangeskolan tar läraren fram ett tomt overheadblad och låter en tankekarta växa fram på temat *Vad kan man bli rädd för?* Eleverna tillför olika förslag som baseras på egna eller andras upplevelser eller mer fantasifulla idéer. Därefter anknyter läraren utförligt tankekartan till den kommande skrivuppgiften. Hon poängterar också för eleverna att det är viktigt att de orkar delta i samtalet, så att de senare ska kunna skriva om ämnet. I denna skola låter läraren också eleverna

få en ordentlig rast mellan samtalet och skrivuppgiften, vilket inte sker i övriga skolor. På tre skolor förs begränsade samtal om berättelsen. Intressant i sammanhanget är Rödskolans, där två olika elevgrupper har följts åt under samma dag. I den första gruppen uppmuntrar läraren alla elever att utförligt berätta om sina erfarenheter, medan detta endast görs i begränsad omfattning i den andra gruppen. Däremot går läraren igenom med bägge grupperna vad som skiljer en berättande och en beskrivande text från varandra.

Det skiljer sig också åt hur de bifogade overheadbilderna används för att skapa motivation och inspiration inför skrivuppgiften. I de flesta skolor används overheadbilderna, men tiden för samtalet, liksom elevernas aktivitet, varierar. I ett par skolor används inte overheadapparaten under samtalet utan enbart de bilder som finns i bildhäftet.

6.1.4 Vilka instruktioner ger lärarna inför delprovet?

Skolorna skiljer sig till viss del åt när det gäller lärarinstruktionerna. Grönskolans lärare instruerar utförligt om att eleverna ska fantisera om en saga eller en berättelse och att sagan får skrivas i jagform eller utifrån en påhittad person. På liknade sätt talar lärarna om för eleverna på Gulskolan och på Lilaskolan att eleverna kan hämta inspiration antingen från läsuppgiften eller bilderna, alternativt använda sin fantasi och hitta på en egen historia. Läraren på Orangeskolan har före rasten utförligt knutit tankekartan till skrivuppgiften och markerat att den är en förberedelse för att sätta igång tankarna inför skrivandet. Hon tar inte upp något ytterligare om detta efter rasten.

Rödskolans lärare instruerar grupp 1 utförligt men gör det mer begränsat i grupp 2. Turkoskolans lärare ger också en begränsad, kortfattad instruktion. Hälften av lärarna påminner eleverna om vad som kännetecknar en berättelse, dvs. att den ska innehålla *början*, *mitten* och *slut* eller att den ska innehålla *en inledning*, *en handling* och *ett slut*. Samtliga lärare berättar dock att rubriken ska vara *Rädsla* och påpekar att eleverna ska skriva namn, klass och skola på skrivbladen. Gulskolans lärare delar även ut tomma vita blad till eleverna som de kan använda om de vill göra en tankekarta.

När det gäller instruktionen till overheadbilderna och/eller bildhäftet skiljer sig denna också åt i de olika skolorna. Grönskolans lärare har tidigare samtalat om overheadbilderna och säger samtidigt som hon delar ut bildhäftet att eleverna kan ta stöd av bilderna om de vill. Läraren på Orangeskolan har också samtalat om bilderna, men kommenterar inte detta vidare efter rasten. Rödskolans lärare kommenterar inspirationsbilderna med grupp 1 men inte med grupp 2. Gulskolans lärare delar inte ut bildhäftet alls.

Vidare instruerar de flesta lärarna utförligt om att eleverna ska läsa igenom sin text när de är färdiga, men detta uttrycks på lite olika sätt. På Grönskolan säger läraren: *ni ska leta 'fel' som vi brukar göra*. I Orangeskolan har lärare sammanfattat och punktats ner vad eleverna ska tänka på med aspekter som rör

både textens form och innehåll. Läraren på Rödskolan påpekar i båda grupperna att eleverna ska läsa punkterna på tavlan för att se om de fått med allt, dvs. *Rubrik: Rädsla Inledning – Handling – Avslutning, STOR bokstav och PUNKT*. På Rosaskolan säger läraren att eleverna ska gå igenom sin text flera gånger och tänka på att det ska låta bra och att de ska kontrollera punkt och stavning. Brunskolans och Gulskolans lärare ber eleverna läsa igenom texten en gång till när de är färdiga.

Några lärare kommenterar även textens längd. Rosaskolans lärare säger att det inte är längden på berättelsen som avgör om det blir bra, medan läraren på Lilaskolan menar att texten ska vara så lång att det blir en berättelse. Brunskolans lärare säger att eleverna ska skriva så bra de kan och Grönskolans lärare påpekar att: *jag tänker inte berätta hur lång texten ska vara, men inte tre rader*. Därutöver framhäver Lilaskolans lärare och läraren på Rödskolan i en grupp att eleverna har gott om tid.

Sammanfattningsvis kan sägas att det ofta är otydligt i vilken utsträckning de olika lärarna instruerar eleverna om att de ska titta på texternas innehåll. Det som framgår tydligast är att flera lärare lyfter olika formaspekter, som stor bokstav och punkt.

6.1.5 Hur agerar lärarna under den individuella uppgiftslösningen?

På samtliga skolor är lärarna koncentrerade på elevernas skrivande samtidigt som de har god överblick över klassen i sin helhet. De går runt, svarar på frågor, bekräftar eleverna eller sitter vid sidan om och är uppmärksamma. Det innebär att alla observerade lärare utför utförliga lärarhandlingar under den tid som eleverna löser skrivuppgiften (se tabell 13). På Rödskolan får eleverna lyssna på musik. Halva klassen lyssnar till romantisk, glad musik och den andra halvan på lugn, sorglig musik. Läraren motiverar detta med att det ger arbetsro i klassrummet. Samma lärare delar ut salta pinnar till eleverna efter en stund.

I Grönskolan frågar läraren efter två minuter om eleverna har kommit igång med sin skrivuppgift och påpekar att de får ta hjälp av bilderna i bildhäftet om de vill. Hon stöttar några elever att komma igång med sitt skrivande genom att ställa stödfrågor. När hon läst igenom elevernas skrivtexter berömmar hon eleverna på olika sätt. I Orangeskolan tar läraren fram en kopia av tankekartan – som sedan tas bort – för de elever som behöver ytterligare stimulans för att komma igång med skrivuppgiften. Hon påminner även eleverna om att de ska läsa igenom sin berättelse en gång själva när de är klara, vilket också flera andra lärare påpekar.

På Rosaskolan säger läraren till några elever som viskar tillsammans, samt hindrar en del elever att byta texter med varandra. Samma lärare bryter efter 35 minuter elevernas skrivande och uppmanar dem att läsa igenom texten innan de lämnar den. Hon säger att de som inte har skrivit färdigt får gå till ”fritids” i rummet bredvid och skriva klart. På Lilaskolan och Orangeskolan sätter sig

läraren vid varje barn som har skrivit klart, läser texten och ger en snabb återkoppling till dem. Flera lärare informerar sina elever om olika former av extrauppgifter som de kan göra när de är färdiga.

6.1.6 Hur agerar eleverna under provtillfället?

Med undantag från Rödskolan, grupp 2, där eleverna inte visar något engagemang alls och inte ställer några frågor om uppgiften, vilket i tabell 13 markerats som oklara elevhandlingar, ställs det en hel del frågor av eleverna innan de ska börja skriva. På Lilaskolan undrar t.ex. eleverna hur berättelsen ska skrivas, om de ska förklara vad rädsla är, om de ska börja med att skriva en början, fortsätta med en motgång och avsluta med ett slut och om man får skriva om något man själv varit med om. I Rödskolan, grupp 1, är det en pojke som kommenterar att rubriken *Rädsla* låter som att de ska beskriva. På Brunskolan är det några barn som springer runt och håller på med annat ett tag innan de till slut sätter sig ner för att skriva.

Eleverna på de olika skolorna – med några undantag – kommer snabbt igång att skriva och ett koncentrerat lugn lägger sig i klassrummen. Detta framgår i tabell 13 som utförliga elevhandlingar. Ibland ställer eleverna enstaka frågor om stavning och innehåll. Därutöver varierar användningen av bildhäftet från elev till elev. På Gulskolan, där inte bildhäftena delats ut, hämtar en elev ett sådant framme hos läraren. Två elever på samma skola förbereder skrivandet med hjälp av en tankekarta på de utdelade vita bladen. I Rödskolan (grupp 2) är det tre pojkar som inte kommit igång efter tio minuter, trots lärarstöd. En av dessa pojkar ägnar därefter tre minuter till att rita på inspirationsbilderna. På tre andra skolor finns det enstaka elever som inte kommer igång att skriva förrän efter 20–25 minuter. Dessa observationer markeras som begränsade elevhandlingar i tabell 13.

6.1.7 Hur avslutar lärarna delprovet?

I flertalet skolor avslutas inte skrivuppgiften gemensamt. Eleverna går i stället på rast i takt med att de är klara. Däremot får de elever som vill eller behöver, i de flesta fall, avsluta sitt skrivande i lugn och ro. Lilaskolans lärare avslutar dock provet genom att sammanfatta hur duktiga eleverna har varit och hur bra de har jobbat. Läraren i Brunskolan utvärderar elevinsatserna genom att kommentera hur svårt det är att sitta stilla och koncentrera sig och menar att det är svårt att få alla elever att ta ansvar för genomläsning av texterna.

Endast i Orangeskolan utvärderar läraren skrivuppgiften med hela klassen. Elevkommentarer som: *roligt att skriva berättelser, roligaste provet, lite sådär, först var det svårt – sen kul, man fick ont i handen, superhemskt och tråkigt, det hjälpte till att skriva om något som någon annan bestämt* framkommer. Denna lärare utvärderar i sin tur elevernas arbete genom att framhålla hur spännande det varit att få läsa vad eleverna har skrivit och hur bra de har skrivit.

6.1.8 Exempel på en berättande elevtext

En gång för länge sedan hade jag en bästa kompis. Hon hette Eva. Eva och jag var alltid tillsammans. Vi var tillsammans så mycket att vi tröttnade på varandra. Vi började småbråka med varandra. En dag bråkade vi på riktigt, jag blev ledsen, och rädd att hon inte ville vara min vän. När jag kom hem tänkte jag på det hela tiden, sedan berättade jag för mamma och pappa. De tyckte att jag skulle ringa Eva och prata om att vi hade bråkat, men jag vågade inte. Så mamma ringde och pratade med Evas mamma, hon sa:
- Jag ska prata med Eva.
Nästa dag i skolan var jag jätterädd att Eva skulle vara arg, men i stället var hon snäll men lite försiktig. Det kändes skönt, och jag var glad nöjd.

Utdrag från elevens handskrivna text:

En dag bråkade vi på riktigt,
jag blev ledsen, och rädd att
hon inte ville vara min vän.
När jag kom hem tänkte
jag på det hela tiden, sedan
berättade jag för mamma

6.1.9 Lärarsynpunkter – delprov E/F

Som framgår av tabell 14 har lärarna i stora stycken kryssat för alternativet *bra*. Alla lärare har dock inte kryssat i enkätens samtliga frågor. Vid svarsalternativet *övriga frågor* kryssar de flesta lärare i att de är nöjda med delprov E/F. Brunskolans lärare anser att delprovet är roligt och inspirerande och menar att uppgiften ställer krav och på ett bra sätt visar på elevernas skriftliga förmåga. Hon menar vidare att det är spännande att se hur eleverna tar sig an uppgiften och hur de uppfattar instruktionen. Samtidigt har hon upplevt hur viktig hennes egen instruktion har varit. Rödskolans lärare är nöjd med bilderna, ämnet och med de tydliga bedömningsanvisningarna. Läraren på Rosaskolan menar dock att det kan vara bra med en given inledning på två till tre meningar, eller att eleverna inleder sin berättelse med *det var en gång* för att undvika att eleverna skriver en beskrivande text.

Tabell 14. Lärarsynpunkter, delprov E/F.

Skola	Uppgift⁶ (<i>bra/sådär/dåligt</i>)	Bedömning (<i>bra/sådär/dåligt</i>)
Brunskolan	Organisation: <i>bra</i> Uppgift: <i>bra</i>	Underlag: <i>bra</i> Stämmer med egen bedömning: <i>sådär</i>
Grönskolans	Organisation: <i>bra</i> Uppgift: <i>bra</i>	Underlag: <i>bra</i> Stämmer med egen bedömning: <i>sådär</i>
Gulskolan	Organisation: <i>bra</i> Uppgift: <i>bra</i>	Underlag: <i>bra</i> Stämmer med egen bedömning: <i>bra</i>
Lilaskolan	Organisation: <i>bra</i> Uppgift: <i>bra</i>	Underlag: <i>bra</i> Stämmer med egen bedömning: <i>bra</i>
Orangeskolans	Organisation: <i>sådär</i> Uppgift: <i>sådär</i>	Underlag: <i>ej svarat</i> Stämmer med egen bedömning: <i>ej svarat</i>
Rosaskolan	Organisation: <i>ej svarat</i> Uppgift:	Underlag: <i>ej svarat</i> Stämmer med egen bedömning: <i>ej svarat</i>
Rödskolans (grupp 1 och 2)	Organisation: <i>bra</i> Uppgift: <i>bra</i>	Underlag: <i>bra</i> Stämmer med egen bedömning: <i>bra</i>
Turkosskolans	Organisation: <i>bra</i> Uppgift: <i>bra</i>	Underlag: <i>bra</i> Stämmer med egen bedömning: <i>bra</i>

⁶ I lärarenkäten för delprov E/F och G efterfrågades inte synpunkter om hur delprovets introduktion fungerade.

Orangeskolans lärare är inte helt nöjd med organisationen runt delprovet och inte heller med själva uppgiften i sig. Hon tycker att anknytningen till texten *Blodligen* är för vag och menar att det är stor risk att det blir en beskrivning av bilderna i stället för en berättelse om dem. Hon påpekar också att det blir oerhört mycket förberedelse och prat innan eleverna kan komma igång och skriva själva.

Viktigt att notera är att Grönskolans och Brunskolans lärare inte tycker att resultatet stämmer helt med egen bedömning av eleverna. På Grönskolan tycker läraren att några elever har presterat bättre, medan det på Brunskolan är tvärtom. Där är det några elevers resultat som inte uppfyller lärarens förväntningar utifrån den egna tidigare bedömningen.

6.1.10 Sammanfattning

Överlag kan man konstatera att fältobservationerna och lärarsynpunkterna visar att delprov E/F i huvudsak fungerar bra men att vissa delar av delprovet bör uppmärksammas. I första hand gäller det skrivuppgiftens instruktioner och/eller skrivuppgiftens bildmaterial. Dessa delar kan bidra till att texten får formen av en beskrivande text i stället för en berättande text. Det framkommer bl.a. i en skola att eleverna undrar hur berättelsen ska skrivas och om man får skriva något man själv varit med om. I en annan skola är det en pojke som kommenterar att rubriken *Rädsla* låter som om de ska skriva en beskrivande text. I fältobservationerna sammanfattas denna oklarhet med att det ofta är otydligt i vilken utsträckning de olika lärarna instruerar eleverna om att de ska titta på texternas innehåll. I övrigt framkommer det att delprovet kräver mycket förberedelse och att instruktionerna gör att det tar tid innan eleverna själva kan börja skriva.

6.2 Delprov G

Eleverna ska i delprov G skriva en beskrivande text. Läraren kan välja om eleverna ska skriva för hand eller på dator. Utgångspunkten för skrivandet är de kunskaper som eleverna fått från texten till läsprov D, *Människors och djurs språk*, och delprov G ska utföras i nära anslutning till det provet. Före skrivuppgiften, vars tema är *Djurens språk*, ska läraren stimulera elevernas kunskaper om ämnet på ett antal sätt (se bilaga 10). Varje elevtext ska bedömas enligt ett givet mönster. Det innebär att eleverna ska kunna skriva ett tydligt innehåll ur minst två aspekter, dvs. texten ska innehålla minst två informationsdelar. I det redovisade delprovet ingår 113 elever från 7 olika skolor.

6.2.1 Fältobservation – delprov G

Tabell 15 ger en översikt av den tid det tar att genomföra delprovet i de olika skolorna.

Tabell 15. Tidsåtgång, delprov G.

Skola	Tidsåtgång introduktion (min)	Tidsåtgång upp- giftslösning (min)	Total tidsåtgång (min)
Blåskolan	18	35	53
Brunskolan	20	40	60
Grönskolan (grupp 1)	25	35	60
Grönskolan (grupp 2)	17	30	47
Gulskolan	15	30	45
Orangeskolan	20	35	55
Rödskolan (grupp 1)	15	20	35
Rödskolan (grupp 2)	7	45	52
Vitskolan	10	30	40

Tabellen visar att lärarna också i delprov G lägger ner olika mycket tid på inledningen och instruktionen, dvs. från 7 till 25 minuter. Även den tid som eleverna ägnar åt uppgiftens genomförande varierar med upp till 25 minuter. Den totala tiden för delprovet befinner sig inom spannet 35 till 60 minuter.

Tabell 16. Fältobservation, delprov G.

Skola	Antal elever	Lärarhandlingar (<i>utförliga/begränsade/oklara</i>)	Elevhandlingar (<i>utförliga/begränsade/oklara</i>)
Blåskolan	8 (halvklass)	Förberedelser: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>
Brunskolan	19 (helklass)	Förberedelser: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>begränsade</i> Uppgiftslösning: <i>begränsade</i>
Grönskolan (grupp 1)	16 (halvklass)	Förberedelser: <i>begränsade</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>
Grönskolan (grupp 2)	14 (halvklass)	Förberedelser: <i>begränsade</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>begränsade</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>
Gulskolan	21 (helklass)	Förberedelser: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>
Orangeskolan	8 (halvklass)	Förberedelser: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>
Rödskolan (grupp 1)	8 (halvklass)	Förberedelser: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>begränsade</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>begränsade</i>
Rödskolan (grupp 2)	9 (halvklass)	Förberedelser: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>begränsade</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>
Vitskolan	10 (halvklass)	Förberedelser: <i>utförliga</i> Introduktion: <i>utförliga</i> Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>utförliga</i>	Instruktioner: <i>utförliga</i> Uppgiftslösning: <i>begränsade</i>

Som framgår av tabell 16 har de flesta lärare genomfört förberedelser, inledningar och instruktioner som är utförliga till sin karaktär. I de fall detta mönster avviker rör det bortfall av några givna lärarinstruktioner som finns i provpärmen i anslutning till delprov G. Även elevhandlingarna under delprovet är till största delen utförliga. Vissa elevhandlingar är dock begränsade då en del elever inte är delaktiga i samtalen runt skrivuppgiften och/eller har svårt att koncentrera sig och är i behov av mycket lärarstöd för att kunna genomföra skrivuppgiften.

6.2.2 Hur förbereder lärarna delprovet?

I tabell 16 framgår det vidare att delprovet i de flesta fall utförs i halvklass. Endast två skolor utför skrivuppgiften i helklass. På Rödskolan görs delprovet i två grupper, därutöver finns tre sva-elever med sin sva-lärare i ett angränsande klassrum. På Vitskolan har alla elever svenska som andraspråk. Klassläraren, som är utbildad sva-lärare, genomför provet själv med sina elever. Två elever gör dock provet enskilt då de är nyanlända till Sverige och nyss har lämnat sin förberedelseklass.

Klassrumsmöbleringen varierar mellan skolorna på samma sätt som under tidigare delprov. I flera klassrum har man borden vända mot tavlan och eleverna sitter en och en. I något av dessa fall får eleverna ha en bok som ”skärm” för att skapa avskildhet. Oftast är borden placerade två och två eller i grupper, men oftast organiserar lärarna om eleverna så att det är en tom bänk emellan. I två fall sitter eleverna i en ring på golvet vid genomgång och samtal, innan de får sätta sig på sina platser. På Blåskolan sitter eleverna i ett angränsande grupprum. Anledningen till det är, enligt läraren, att det är lugnare där och att eleverna får lättare att koncentrera sig på uppgiften. Några lärare har förberett skrivuppgiften med att ta in en overheadapparat i klassrummet.

På Rödskolan har läraren en förberedande lektion innan provet, med bägge grupperna tillsammans. Eleverna får då läsa texten *Människors och djurs språk* (delprov D) enskilt en gång till. Därefter repeteras textinnehållet gemensamt med läraren som skriver följande stödord på tavlan:

	HÄSTAR	ELEFANTER	SCHIMPANSER
LJUD	Gnäggar	Vråla trumpetar	Vråla, skrika, olika ljud, sjunga? Vissla?
TÄNDER	Arg - vänlig	Skrika brumma	Rädd = visar tänderna
MUN/LÄPPAR/SNABEL		Hälsar med snabeln Lyfter snabeln = arg Snabeln i munnen = osäker	Putar med läpparna = osäker
ÖRON	Arg: öron bak vänlig: öron fram	Ut med öronen = arg	
SVANS	Lyfter svansen = rädd		

Läraren berättar därefter att lektionen är en förberedelse för det nationella provet som eleverna ska utföra i halvklass om en stund. Efter en timme samlas klassen igen och då är ”faktarutan” bortsuddad. I stället står det *Rubrik: Djurens språk, beskrivande text – minst två olika saker, STOR bokstav och punkt*. Läraren har också förberett en text på ett blädderblock med följande text:

FAKTATEXT	BERÄTTANDE TEXT
Beskrivande Sant Nutid - presens Får reda på saker Lär sig mer Ofta bilder	Berättelse Fantasi Nutid eller dåtid (preteritum) Handling

På Vitskolan har läraren satt upp en egenhändigt gjord affisch över svenskproven där hon markerat de delprov som eleverna tidigare gjort med en stjärna. Materialet ligger framplockat, liksom på de flesta andra skolor.

Endast en skola, Blåskolan, låter eleverna genomföra delprovet på dator. Läraren har på denna skola förberett provet genom att ställa en bärbar dator på varje bord där också bildhäftet finns uppslaget. På anslagstavlan hänger dessutom bilder på djuren.

6.2.3 Hur introducerar och motiverar lärarna eleverna inför delprovet?

Sammantaget inleder alla lärare delprov G utförligt men det görs på delvis olika sätt. Man kan t.ex. notera att overheadbilden som hör till delprovet används i lägre utsträckning än i delprov E/F. I Grönskolan (grupp 1) introducerar läraren delprovet genom att tala om att det här är det näst sista provet för att sedan låta alla elever i tur och ordning tala om hur det har känts att göra tidigare delprov. Elevernas respons är mestadels positiv. Efter det initierar läraren ett samtal om vad de alla gör när de möts i skolan på morgonen. Hänvisning ges till att de hälsar och skakar hand med varandra. Sedan gör hon en övergång via pantomimteater till djurs kroppsspråk. Därefter följer ett samtal med eleverna – som är mycket aktiva – om vad de kommer ihåg om djurens kroppsspråk. På liknade sätt, fast mer kortfattat och med lägre elevaktivitet, introduceras grupp 2 till skrivuppgiften.

I Blåskolan an knyter läraren till texten om människors och djurs språk och ställer sedan frågor om de olika djurens kroppsspråk. De flesta elever, men inte alla, deltar i samtalet. Läraren uppmuntrar eleverna inför uppgiften med att säga: *ni är ju experter på att skriva om fakta, ni har ju skrivit om rymden*. Läraren i Brunskolan visar overheadbilden som hör till skrivuppgiften och ställer frågor om hur man kan se på de olika djuren i vilken sinnesstämning de är samt påpekar att djuren kan ”prata” med sina kroppar. Sedan säger hon att eleverna nu ska skriva en berättelse (!) om hur djuren kommunicerar med varandra. Hon läser texten till delprov D högt igen, då det var 14 dagar sedan delprovet gjordes.

Läraren i Orangeskolan inleder uppgiften med att låta eleverna läsa och repetera texten om människors och djurs språk tyst för sig själva under ca 10 minuter. Hon hänvisar sedan till en tidigare gjord skrivuppgift som sitter uppe på väggen och säger att hon tror att eleverna kommer att tycka att det här delprovet är kul. På Gulskolan och Vitskolan återknyter lärarna också till texten om människors och djurs språk. Gulskolans lärare använder därefter overheadbilden som utgångspunkt för en diskussion med eleverna om likheter och skillnader mellan djurens kroppsspråk.

6.2.4 Vilka instruktioner ger lärarna inför delprovet?

I tabell 16 framkommer det att i de flesta skolor instruerar lärarna utförligt hur skrivuppgiften ska utföras. Rödskolans lärarhandlingar är markerade som begränsade då vissa instruktioner som finns i provpärmen i anslutning till delprov G inte förmedlas till eleverna av denna lärare. I denna klass poängteras t.ex. inte att eleverna ska skriva en text som beskriver hur de aktuella djuren använder sitt språk på olika sätt. Inte heller att eleverna kan välja att skriva mycket om ett djur eller mindre om fler djur. För övrigt ges liknande instruktioner som i övriga skolor.

Intressant i sammanhanget är att Grönskolas lärare har en mycket utförlig

instruktion till grupp 1, medan hon ger en mer begränsad instruktion till grupp 2. Hon informerar bägge grupperna om att de ska skriva om ett, två eller tre djur och påpekar att om de väljer att skriva om bara ett djur måste de skriva mer om detta djur. Hon uppmuntrar också eleverna (grupp 1) att skriva om andra djur som de tycker om och vet mycket om. Detta är dock något hon tonar ner i genomgången till grupp 2. Läraren talar vidare om för bägge grupperna att det inte är viktigt om alla faktauppgifter är exakta, *utan att provet prövar om man kan skriva om fakta på ett bra sätt*. Hon poängterar i grupp 1, men inte i grupp 2, att texten inte ska vara påhittad som en berättelse. I grupp 1 kommenteras också textens längd, på samma sätt som när det gällde den berättande skrivuppgiften: *jag kan inte säga hur mycket ni ska skriva, men det ska inte vara tre meningar*.

Sammanfattningsvis är det är betydligt fler sva-elever i Grönskolans grupp 2 än i grupp 1 med påtagliga skillnader i lärarinstruktionerna mellan de olika grupperna. I grupp 1 ges en mycket utförlig och inspirerande genomgång med samtal om de olika djuren på bilderna, där eleverna är mycket aktiva. Barnen får här också möjlighet att delge sina egna erfarenheter av olika djur vid besök på bl.a. Kolmården och Skansen. En sådan genomgång med samtal uteblir helt i grupp 2. Grupp 1 uppmuntras också att välja en passande rubrik själva, medan läraren ger egna förslag som exempel till grupp 2. När läraren sedan delar ut bildhäftet och uppgiften säger hon åt grupp 1 att ta det lugnt och inte få panik om de inte kan, medan grupp 2 inte får någon liknande kommentar. Grupp 1 får veta att det inte är något stavningsprov och att de ska skriva fint och med meningar som har punkt och stor bokstav. Den andra gruppen blir kort och gott uppmuntrad att skriva som de brukar och att göra sitt bästa.

På Blåskolan anknyter läraren till delprov D och för ett samtal med eleverna om människors och djurs språk. Hon säger att eleverna ska skriva om djurs språk, det de kommer ihåg från texten och sådant som de vet sedan tidigare. Sedan talar hon om att det inte ska vara en berättelse. Hon ger därefter ett mycket kort exempel på vad som kännetecknar en faktatext genom att säga: *inte fantasi, utan fakta*. Läraren ber därefter eleverna att tänka på stor bokstav och punkt och att börja med att skriva så mycket de kommer ihåg. Hon säger åt dem att gå igenom texten efteråt och påminner om formaspekterna. Hon säger också till dem att de bara får be om hjälp om det är något de inte förstår och att de inte får fråga om stavning. Avslutningsvis påminner läraren eleverna om att de måste spara på datorn.

I Orangeskolan berättar läraren att eleverna ska skriva en beskrivande text om hur djur kommunicerar och pratar med varandra. Hon lägger på en overhead där hon skrivit instruktionen: *skriv en text där du berättar hur hästar, elefanter och schimpanser pratar/kommunicerar med varandra*. Hon upprepar att de ska beskriva djuren och att de kan välja mellan att skriva noggrant om ett av djuren eller att skriva lite mindre om alla tre djur. Hon säger att de ska få lite hjälp, lägger på overheadbilden och informerar om att alla kommer att få ett bildhäfte med djurbilderna. Läraren på Gulskolan inleder sin instruktion med att säga:

Den här gången ska ni inte skriva en saga utan en beskrivande text, det vi kallar faktatext. En beskrivande text är ju inte bara en massa uppräknningar, texten måste vara trevlig att läsa också.

Hon läser för eleverna vad som står på instruktionsbladet som hör till provpärmen och delar sedan ut bildhäftet. Hon påminner också eleverna om att de ska läsa igenom sin text när de är klara med den.

6.2.5 Hur agerar lärarna under den individuella uppgiftslösningen?

Alla skolor kännetecknas av utförliga lärarhandlingar när det gäller lärarnas agerande under uppgiftslösningen (se tabell 16). Liksom vid delprov E/F är lärarna koncentrerade på elevernas skrivande och har god överblick över klassrummet. De går runt, svarar på frågor, bekräftar eleverna eller sitter vid ett angränsande bord och är uppmärksamma på elevernas agerande. I många skolor uppmanar lärarna eleverna att läsa igenom sina texter innan de lämnar in dem. I Grönskolan ber läraren en flicka som vill sluta skriva efter att ha beskrivit ett djur att skriva om två djur till med orden: *jag vet att du kan, stressa inte*. På Orangeskolan upprepas i några fall instruktionerna till uppgiften individuellt. De elever som är osäkra får dessutom läsa instruktionerna i bildhäftet högt för läraren. Rödskolans lärare delar ut russin i bägge grupperna och i en grupp (grupp 2) ägnar läraren nästan all tid till att stötta tre pojkar som har svårt att komma igång med sitt skrivande. Samma lärare påminner eleverna om att läsa igenom det de har skrivit, med avseende på stor bokstav och punkt. I Blåskolan, där eleverna skriver på bärbara datorer, säger läraren efter ett tag:

Eftersom ni arbetar på datorn kan ni göra så här, om ni kört fast på ett djur gör då ett mellanslag och fortsätt till nästa djur och gå tillbaka sen igen. Ett annat sätt om ni kört fast är att ni skriver lite allmänt om djuret, eller utifrån era erfarenheter, t.ex. från zoo eller teve.

6.2.6 Hur agerar eleverna under provtillfället?

Tabell 16 visar att i majoriteten av skolorna betecknas elevhandlingarna som utförliga. På de flesta skolor lyssnar eleverna koncentrerat när instruktionerna ges och ibland ställs några få frågor om uppgiften. Ett undantag är Brunskolan där eleverna är oroliga och pratar med varandra. I denna skola kommer några elever igång och börjar skriva rätt snart, medan det tar längre tid för andra.

Under uppgiftslösningen ställer eleverna i flera fall frågor till lärarna om uppgiftens innehåll och/eller stavning. Utöver detta är de flesta elever koncentrerade och arbetar tyst men målmedvetet med skrivuppgiften. På Blåskolan, där skrivuppgiften utförs på dator, hörs för det mesta bara klicket från tangentborden, och när eleverna har frågor till läraren viskas de fram. En flicka sitter dock och tittar i 10 minuter innan hon kommer igång med uppgiften. En annan elev fastnar i sitt skrivande och kommer inte vidare; först efter samtal med läraren börjar hon

skriva igen. När eleverna i Blåskolan är klara med uppgiften sparar de texten, trycker på utskrift och hämtar på eget initiativ sina papper vid kopian i ett angränsande rum och ger läraren dem.

På Vitskolan är eleverna emellertid rätt splittrade och en del av dem har svårt att komma igång. Några elever går omkring i klassrummet och det pågår småprat här och var. Ett antal elever kallar på lärarhjälp upprepade gånger, bl.a. för att de inte vet hur de ska börja, eller vad de ska skriva. Efter en stund lägrar sig dock lugnet även på Vitskolan. Begränsade elevhandlingar märks också på Brunskolan och Rödsolan där speciellt tre pojkar har svårt att komma igång med skrivuppgiften.

6.2.7 Hur avslutar lärarna delprovet?

På flertalet skolor har läraren ingen gemensam avslutning. Eleverna går när de är klara eller när det är tid för rast. I det senare fallet får eleverna ägna sig åt extrauppgifter om de blir klara med delprovet före rasten. I Gulskolan säger läraren att eleverna har varit duktiga och att de därför får en kvarts extra rast. Endast i Grönsolan görs en kort utvärdering. I grupp 2 på Grönsolan utvecklas resonemanget lite mer då eleverna ger många positiva svar. Läraren menar att det märks att eleverna tycker skrivuppgiften är rolig eftersom alla kom igång att skriva så snabbt. Hon fortsätter med att fråga eleverna vilket djur de tyckte var roligast att skriva om. Läraren avslutar sedan utvärderingen med att säga att hon redan har tittat igenom texterna och att det ser ganska bra ut.

6.2.8 Exempel på en beskrivande elevtext

Elefant

Elefanter kan visa
att dom är osäkra.
Då stoppar dom in
snabeln i munnen. En
elefant som har
öronen rakt ut och
snabeln i vädret
är arg. Men en
elefant som bara
har öronen rakt
ut är upphetsad.

Schimpans

Schimpanser kan visa att dom är rädda. Då drar dom upp läpparna så det ser ut som dom ler. En schimpans som sträcker ut handen vill ha någonting eller behöver hjälp. Men en schimpans som putar med läpparna är osäker.

Utdrag från elevens handskrivna text:

Elefanter kan visa att dom är osäkra. Då stoppar dom in snabeln i munnen. En elefant som har

6.2.9 Lärarsynpunkter – delprov G

Tabell 17. Lärarsynpunkter, delprov G.

Skola	Uppgift ⁷ (bra/sådär/dåligt)	Bedömning (bra/sådär/dåligt)
Blåskolan	Organisation: <i>bra</i> Uppgift: <i>bra</i>	Underlag: <i>bra</i> Stämmer med egen bedömning: <i>bra</i>
Brunskolan	Organisation: <i>ej svarat</i> uppgift: <i>ej svarat</i>	Underlag: <i>ej svarat</i> Stämmer med egen bedömning: <i>ej svarat</i>
Grönskolan	Organisation: <i>bra</i> Uppgift: <i>bra</i>	Underlag: <i>bra</i> Stämmer med egen bedömning: <i>bra</i>
Gulskolan	Organisation: <i>bra</i> Uppgift: <i>bra</i>	Underlag: <i>bra</i> Stämmer med egen bedömning: <i>bra</i>
Orangeskolan	Organisation: <i>bra</i> Uppgift: <i>bra</i>	Underlag: <i>bra</i> Stämmer med egen bedömning: <i>bra</i>
Rödskolan	Organisation: <i>bra</i> Uppgift: <i>bra</i>	Underlag: <i>bra</i> Stämmer med egen bedömning: <i>bra</i>
Vitskolan	Organisation: <i>bra</i> Uppgift: <i>bra</i>	Underlag: <i>bra</i> Stämmer med egen bedömning: <i>bra</i>

Tabell 17 visar att alla lärare som besvarat lärarenkäten (svar från Brunskolan saknas) tycker att organisationen runt uppgiften och uppgiftens genomförande har fungerat bra. Vitskolans lärare uttrycker detta på följande sätt:

Jag blev positivt överraskad över att de kom ihåg så mycket och att de kunde få ihop så pass ”utvecklade” faktatexter. En del har t.o.m. försökt att sammanfatta och dra slutsatser, vilket jag tycker är ganska avancerat. I övrigt tycker jag mycket om arbetssättet och tror att det är språkutvecklande (prata – läsa – prata – skriva) att arbeta så här. Det skulle (se kommentarer till D-provet) med fördel kunna byggas in i ett tema och då skulle eleverna förstås prestera ännu bättre.

⁷ I lärarenkäten för delprov E/F och G efterfrågades inte synpunkter om hur delprovets introduktion fungerade.

Blåskolans lärare tycker att delprovet har tydliga instruktioner och att det är bra med bilder och förberedande samtal. Hon menar dock att uppgiften kan vara svår för vissa elever med svenska som andraspråk. De kan lätt blanda ihop djuren och deras speciella språk då uppgiften bygger på många svåra faktaord. Även bedömningsanvisningarna är bra anser lärarna. Det råder dessutom en god överensstämmelse mellan provresultaten och de uppfattningar de haft om sina elevers kunskaper sedan tidigare.

6.2.10 Sammanfattning

Även i delprov G stämmer fältobservationerna och lärarsynpunkterna till största del med varandra. Det framgår tydligt att lärarna lägger ner stor omsorg runt formerna kring delprovet. De flesta lärarhandlingar är utförliga, endast några lärarhandlingar är begränsade. Detta synliggörs även i lärarenkäterna där t.ex. Orangeskolans lärare poängterar vikten av att understryka för eleverna hur de ska utföra skrivuppgiften. Av denna anledning ser läraren till att eleverna läser och repeterar faktatexten en gång till innan de genomför uppgiften. På ett liknande sätt agerar läraren på Rödskolan. Hon skriver även i sina kommentarer att de flesta elever skriver mycket men att det kanske beror på att kraven är rätt lågt ställda på detta delprov.

På Grönskolan skriver läraren att eleverna tycker att ämnet är roligt och att skrivprovet görs en dryg vecka efter läsprovet men att det ändå fungerar mycket bra. Hon menar att några elever skärper sig extra och får ett bättre resultat än annars. Detta stämmer med fältobservationernas många utförliga elevhandlingar. Vissa elevhandlingar är dock begränsade till sin karaktär vilket också framkommer i lärarsynpunkterna. Läraren på Grönskolan ger ett exempel när hon beskriver att en av eleverna oroligt sagt att hon inte har skrivit om några av uppgiftens djur, utan bara om sin egen hamster.

7 Fältstudie: Avslutande reflektioner

Barbro Hagberg-Persson

Ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3 avser att pröva om eleverna nått de uppsatta målen i svenska och svenska som andraspråk för årskursen. Det första nationella provet för årskurs 3 genomfördes under vårterminen 2009. I anslutning till implementeringen av provet bestämdes att det nationella provet 2009 ska ses som en utprovningssomgång. Det innebär att alla erfarenheter, kunskaper och utvärderingar som gjorts under och efter provets genomförande ska kunna utnyttjas för utvecklingen av kommande nationella prov för årskurs 3.

Elva olika skolors sätt att genomföra delar av eller hela ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk under vårterminen 2009 undersöks i vår fältstudie. Den berör alltså inte några elevresultat utan fokuserar enbart på provets uppbyggnad och genomförande.

I stort är det en god överensstämmelse mellan de fältobservationer och lärarsynpunkter som fältstudien bygger på. Utvärderingen av ämnesprovets delar är i de flesta fall positiv men iakttagelserna och erfarenheterna varierar naturligtvis mellan de olika delproven. I vissa lärarenkäter framkommer det dessutom synpunkter på provet i dess helhet. Kommentarer som att det är givande att föra diskussioner med andra lärare och spännande att jämföra alla barns olika texter blandas med kritik mot strukturen i provpärmen och hur svårt det är att få organisationen att fungera när vissa elever är sjuka. Under fältobservationerna kommenterar också lärarna vid enstaka tillfällen syftet med ämnesprovet för eleverna som följande observationsanteckning visar:

Läraren på Grönskolan (grupp 1) inleder med att tala om att det här är det näst sista provet och sedan får alla elever i tur och ordning tala om hur det har känts med alla delprov. Elevernas respons är mestadels positiv. Läraren fortsätter med att säga: ”Vi vet vad vi behöver träna mer på. Det är därför det är så bra med de här proven. Det är därför vi har dem”.

7.1 Delprov A och B: Tal och samtal

I delprov A och B prövas elevernas muntliga förmåga på olika sätt. Här kan man konstatera att fältstudien enbart bygger på en skola och en lärares genomförande av dessa delprov vilket måste beaktas. Vissa iakttagelser framkommer dock som är värda att belysa. Läraren har följt instruktionerna och genomför delprov A och delprov B i halvklass. Trots detta är det svårt, speciellt under gruppuppgiften (delprov B), att hinna observera varje enskild elev vilket i sin tur påverkar den elevbedömning som görs. Vidare anser läraren att samstämmigheten med

tidigare kunskap om eleverna inte överensstämmer helt och hållet med lärarens övriga bedömningar om elevernas muntliga förmåga under delprov B. Läraren är däremot nöjd med bedömningsunderlaget som observationsinstrument. Sammantaget är ändå helhetsuppfattningen kring delprov A och B relativt positivt, vilket också eleverna ger uttryck för i sin utvärdering av dessa två delprov.

7.2 Delprov C och D: Läsning

I ämnesprovet prövas elevernas läsförmåga genom två delprov (C och D). I denna fältstudie deltar sex skolor i delprov C och sju skolor i delprov D. Både fältobservationerna och lärarnas synpunkter visar att de två delproven i det stora hela har fungerat bra. Lärarna och eleverna har överlag haft en positiv inställning till delprovens utformning och innehåll.

Vid en jämförelse av fältobservationerna av delprov C och D framgår det dock att delprov D tar något längre tid att genomföra, vilket bl.a. beror på att lärarna lägger ner mer tid på denna introduktion. Detta kan bero på att fakta-texten, som är underlag för delprov D, är mer krävande till sin natur än den text som är underlag för delprov C. En lärare uttrycker detta på följande sätt:

Här blev det svårare för barnen eftersom det var mycket fakta, flera olika djur med lika eller olika kroppsspråk (speciellt för sva-elever och elever med läs- och skrivsvårigheter). Alla mina elever behöver träna mycket på att generalisera och jämföra fakta, vilket vi gjort för lite.

En annan intressant skillnad mellan delprov C och D är att delprov C i alla grupper genomförs i halvklass, medan delprov D genomförs i helklass i nästan hälften av fallen. Om detta är ett genomgående mönster i ett större material är det intressant att fundera över vilka effekter detta får på delprovresultaten.

Vidare framgår av fältanteckningarna att en elev är orolig för att faktatexten som hör till delprov D ser för lång ut. Läraren lugnar då eleven och talar om att eleven har gott om tid på sig. Enligt läraren är detta ”en svag läsare” som kommer att ha svårt att klara delprovet. Det visar sig dock att trots dessa omständigheter klarar eleven kravnivån för delprovet. I lärarenkäterna för delprov D framhåller också två andra lärare att deras tidigare uppfattning om eleverna skiljer sig från resultatet på delprovet. Den ena läraren menar att en så pass lång text kräver både uthållighet och arbetsminne, vilket många elever saknar. Den andra läraren hävdar att det i hennes klass inte är de starkaste läsarna som klarat delprovet bäst, utan de noggrannaste eleverna.

Även i lärarkommentarerna till delprov C lyfts elevresultatet fram. En lärare skriver att alla elever i hennes klass fick bra resultat, men de starkaste läsarna hade ett något sämre resultat än väntat, kanske beroende på att dessa elevers inställning var lite nonchalant. Sammantaget är det alltså intressant att fördjupa kunskaperna om hur delprov C och D förhåller sig till lärarnas kunskaper om eleverna i andra sammanhang. Man kan också fundera över om eleverna har

getts olika förutsättningar att klara delprov C och D då tiden och introduktionens utförlighet skiftat mellan olika lärare.

7.3 Delprov E/F och G: Skrivning

Elevernas skrivförmåga prövas i delprov E/F och G. I fältstudien ingår åtta skolor i delprov E/F och sju skolor i delprov G. Överlag kan man konstatera att fältobservationerna och lärarsynpunkterna visar att delprov E/F i huvudsak fungerar bra men att vissa delar av delprovet bör uppmärksammas. I första hand gäller det skrivuppgiftens instruktioner och/eller skrivuppgiftens bildmaterial. Dessa delar kan bidra till att texten får formen av en beskrivande text i stället för en berättande text. En lärare uttrycker detta mer tydligt i lärarenkäten då hon skriver att hon inte är helt nöjd med organisationen runt delprov E/F och inte heller med själva uppgiften i sig.

Två andra lärare framhåller i lärarenkäten att resultatet på delprov E/F inte stämmer helt med deras tidigare uppfattningar om eleverna. På den ena skolan tycker läraren att några elever har presterat bättre, medan det på den andra skolan är tvärtom. Där är det några elevers resultat som inte uppfyller lärarens förväntningar utifrån hennes tidigare uppfattning. I övrigt framkommer det av lärarenkäterna att delprov E/F kräver mycket förberedelse och att instruktionerna gör att det tar tid innan eleverna själva kan börja skriva.

I fältobservationerna synliggörs att lärarna tydligt påpekar att eleverna ska tänka på textens form, däremot inte lika påtagligt att eleverna ska tänka på textens innehåll. Detta skulle kunna förklaras av att delprov E/F – men inte delprov G – prövar elevernas kunskaper om stavning och interpunktionsregler.

Vidare framkommer det ur fältanteckningarna att instruktionerna till eleverna på delprov E/F skiljer sig åt mellan skolorna, men också inom en och samma klass. I en klass där två olika grupper har följts åt under samma dag får eleverna i den första gruppen berätta om sina erfarenheter, medan det i den andra gruppen inte talas om detta alls. Det är alltså stor skillnad när det gäller den instruktion som eleverna får inför samma uppgift på samma skola. I det här fallet innebär det att de elever som går i den andra gruppen, de flesta flerspråkiga, erhåller den kortaste instruktionen inför skrivuppgiften. Detta förhållande är något vi behöver studera vidare och undersöka om det även uppkommer i nästa års prov.

Även i delprov G överensstämmer fältobservationerna och lärarsynpunkterna till största delen med varandra. Det framgår tydligt att lärarna lägger ner stor omsorg i sina instruktioner till eleverna så att de ska förstå och klara delprovets skrivuppgift på bästa sätt. Under detta delprov informeras dock eleverna om textlängden endast vid ett fåtal tillfällen och elevernas skrivtid diskuteras inte alls, till skillnad från instruktionen till delprov E/F.

8 Utvärdering av ämnesprovet

Barbro Hagberg-Persson

Statistiska centralbyrån (SCB) har på uppdrag av Skolverket genomfört en insamling av resultat från ämnesproven i årskurs 3. Detta urval omfattar 400 slumpmässigt utvalda skolor och är nationellt representativt.

Samtliga lärare ombeds även att skicka in en lärarenkät efter genomfört prov tillsammans med kopierade elevlösningar för elever födda ett visst datum till Institutionen för nordiska språk. Syftet med detta är att ge underlag för fortsatt provkonstruktion och utvärderingsstudier. Under sommaren 2009 har vi på institutionen registrerat 2402 lärarenkäter och 558 elevlösningar, varav 23 elevlösningar är gjorda av elever som undervisas i svenska som andraspråk.

8.1 Lärarenkäter

Lärarenkäterna från 2009 års prov visar att lärarna överlag är positiva till ämnesprovet. När lärarna ger sina synpunkter på provet i sin helhet svarar de: bra (59 procent), ganska bra (35 procent), ganska dåligt (3 procent) och dåligt (1 procent). Synpunkter som att uppgifterna är bra, roliga och informativa blandas med kommentarer om att eleverna har uppskattat provet och tyckt om uppgifterna. De negativa kommentarerna som framkommer berör i de flesta fall tidsaspekten; det tar lång tid att göra provet, det tar lång tid att rätta provet och provet ligger för sent på våren. Organisationen kring provet både vad gäller provpärmens struktur och den praktiska organisationen i klassrummet, speciellt i samband med de muntliga delproven, lyfts också fram som problematiska.

I enstaka fall har elevernas åsikter om provet bifogats lärarenkäterna. Här framkommer det att även eleverna till största delen är nöjda med provet. De gillar sagan om Nova och Troj och tycker att provet har varit kul i största allmänhet. De tycker också att de lärt sig mycket. Några elever framhåller att provet i svenska var lättare än provet i matematik och andra tycker tvärtom.

I de muntliga delproven (A och B) visar Skolverkets resultatinsamling att fler elever nått kravnivån i delprov A (98 procent) än i delprov B (95 procent). Detta har även lärarna lyft fram i vår enkät. Här anser majoriteten av lärare att eleverna har löst de muntliga uppgifterna bra, men det framkommer ändå en viss skillnad då 88 procent av lärarna tycker att eleverna klarar delprov A bra, medan motsvarande siffra är 80 procent för delprov B. Man kan alltså konstatera att både lärarenkäterna och Skolverkets resultatinsamling pekar på samma förhållande, dvs. att eleverna klarar de muntliga delproven bra, men fler klarar delprov A än B.

Samma tendens framgår i delproven (C och D) som prövar läsning. Här har

89 procent respektive 84 procent av eleverna nått kravnivån enligt Skolverkets resultatinsamling. Det kan då jämföras med vår lärarenkät där 90 procent av lärarna anser att texten i delprov C var lagom krävande mot 85 procent av lärarna som tyckte så om texten i delprov D. I lärarkommentarerna som följer svarsalternativen förtydligar lärarna att både den skönlitterära texten och faktatexten var bra, men att faktatexten var något svårare än den skönlitterära texten.

När det gäller de delprov (E/F och G) som rör elevers skrivande är bilden mer komplex. I Skolverkets resultatinsamling har 93 procent av eleverna nått kravnivån i delprov E, i delprov F 85 procent och i delprov G, 96 procent. Här skiljer sig dock läraråsikterna och elevprestationerna åt. Endast 67 procent av lärarna anser att den berättande skrivuppgiften (delprov E/F) har fungerat bra och motsvarande siffra för delprov G är 62 procent.

En del förklaringar ges i lärarkommentarerna där vissa lärare anser att temat (rädsla) för den berättande skrivuppgiften var stimulerande, medan andra lärare tycker att temat inte tilltalade deras elever. Det framkommer också att inspirationsbilderna som hörde ihop med den berättande skrivuppgiften i många fall upplevdes förvirrande för eleverna. Då även fältobservationerna visar att vissa elever blev förvirrade av inspirationsbilderna till den berättande skrivuppgiften kommer dessa att tas bort till kommande ämnesprov.

Lärarnas synpunkter när det gäller elevernas självbedömning är övervägande positiva. Kommentarer som att det är intressant att jämföra vad eleverna tycker med lärarnas åsikter framhävs. En del lärare menar dock att eleverna, och i vissa fall även lärarna, inte riktigt förstod vad denna del syftade till. Även kunskapsprofilen kommenteras i de flesta fall positivt, trots att en del lärare skriver att de använder sig av egna bedömningsmallar och inte hade behov av provets kunskapsprofil.

8.2 Elevlösningar

Ämnesprovets delprov A och B prövar elevernas muntliga kommunikation i ett speciellt sammanhang, närmare bestämt i en lärarledd undervisningssituation. Delprov A prövade elevens förmåga att berätta, beskriva samt hantera instruktioner på olika sätt. Delprov B prövade elevens förmåga att hantera samtals olika funktioner i en gruppsituation. Vi kan konstatera att Skolverkets resultatinsamling visar att de flesta elever oberoende av språkbakgrund nått kravnivåerna för dessa två delprov. Visserligen är det fler enspråkiga elever som når de två kravnivåerna, men även majoriteten av elever med svenska som andraspråk når dessa.

Ämnesprovets delprov C och D prövar elevernas läsförmåga ur olika aspekter. Vid en analys av de elevlösningar som berör läsningen av den skönlitterära texten, delprov C, kan vi konstatera att majoriteten av dessa elever klarar kravnivån för målet. Av de 558 elevlösningar som är registrerade har 8 procent

inte klarat kravnivån. 25 procent klarar kravnivån precis eller med en poängs marginal. Detta resultat stämmer väl överens med Skolverkets resultatinsamling som visar att cirka två tredjedelar av eleverna har uppnått de allra högsta poängen för delprovet.

I likhet med Skolverkets resultatinsamling visar de registrerade elevlösningarna att delprov D, som prövar elevernas förmåga att läsa en faktatext, är svårare. I delprovet är det 18 procent som inte når kravnivån och 20 procent som når den precis, eller med en poängs marginal. Trots att delprov D är svårare än delprov C uppnår majoriteten av eleverna även kravnivån för delprov D. Det stämmer överens med Skolverkets resultatinsamling där knappt hälften av eleverna når de allra högsta poängen och två tredjedelar klarar kravnivån med god marginal.

Bedömningen av elevernas skrivförmåga görs i delproven E/F och G. I delprov E prövas elevernas förmåga att kunna skriva en berättelse med tydlig handling. I delprov F används samma text men nu prövas elevernas stavnings- och interpunktionsförmåga och till sist i delprov G prövas om eleverna kan skriva en beskrivande text med ett tydligt innehåll.

De registrerade elevlösningarna som rör elevernas skrivförmåga visar att de allra flesta elever uppnår kravnivåerna för de tre delproven. När det gäller delprov E som prövar elevernas förmåga att kunna skriva en berättelse med tydlig handling är det 10 procent som inte når kravnivån för målet. För delprov F som prövar stavning och interpunktion är motsvarande siffra 18 procent. I delprov G som prövar om eleverna kan skriva en beskrivande text med ett tydligt innehåll är det 6 procent som inte når kravnivån. Dessa resultat pekar på samma tendenser som framgår i Skolverkets resultatinsamling, dvs. att delprov F (stavnings- och interpunktionsförmågan) är svårare än delprov E och G.

I stort visar resultaten att flertalet elever når kravnivåerna för alla delprov men att betydligt fler pojkar än flickor har svårigheter att nå de olika kravnivåerna. När vi jämför lärarnas bedömning av elevernas måluppfyllelse med provresultatet visar vårt material att de i stort sett överensstämmer med varandra för alla delprov.

8.3 Vad kan vi lära inför kommande prov?

Vi kan konstatera att den första utprövningsomgången av ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3 i huvudsak har mottagits positivt. Majoriteten av lärarna anger i vår lärarenkät att provet är heltäckande och håller en lagom nivå, även om åsikterna kring provets svårighetsgrad varierar. Många lärare har även nämnt att eleverna har uppskattat provet och tyckt att det har varit roligt och engagerande. En del lärare har också kommenterat att de med stöd av provet fått en klarare bild av varje enskild elevs språkutveckling.

Samtidigt framkommer det att lärarna tyckt att provet i sin helhet har varit tidskrävande att genomföra. Många lärare anger att de känt sig stressade under

provperioden och att provpärmen varit oöverskådlig. Flera lärare nämner också att provperioden låg för sent under vårterminen i årskurs 3 för att resultatet skulle kunna redovisas under vårens utvecklingssamtal. För kommande ämnesprov 2010 har vi tagit lärdom av lärarkritiken som rört provpärmens utformning, och provmaterialets struktur och layout är nu förändrad.

Trots att många elever med svenska som andraspråk deltagit i våra utprovningar, har vi bara funnit få skrivna texter som haft framträdande andraspråksdrag. Detta är intressant i sig och behöver undersökas vidare. Det kan naturligtvis bero på att de andraspråkselever som deltog i utprovningarna 2008 har kommit långt i sin skrivutveckling på sitt andra- eller kanske tredjespråk, i varje fall när det gäller de skrivuppgifter som ingick i ämnesprovet 2009.

Viktigt i detta sammanhang blir då att poängtera att målen för årskurs 3 prövar elevens vardagliga sätt att uttrycka sig. I kursplanens målformuleringar används begreppen *vardagliga*, *bekanta* och *elevnära* för att signalera ett språkbruk som eleven har erfarenhet av och möter på fritiden, i hemmet och skolan. Det är alltså dessa färdigheter som prövas i ämnesprovet. Det innebär att resultatet på delproven inte kan avgöra om en elev ska delta i undervisning i svenska som andraspråk eller inte, utan endast ska vara till hjälp för att bedöma om eleven når målen i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3.

Vidare behöver vi uppmärksamma att endast 23 av de 558 lärarenkäterna uppger att eleverna undervisas i svenska som andraspråk. Kan det vara så att fler elever borde tillhöra kategorin ”elever som undervisas i svenska som andraspråk” eller har vi ett antal andraspråkselever som med rätta följer kursplanen i svenska? Eftersom Skolverkets resultatinsamling skiljer på elever som deltar i svenska och elever som deltar i svenska som andraspråk är det av största intresse att fördjupa våra kunskaper om hur elevresultaten presenteras. Detta för att kunna göra mer ingående analyser av provresultatet för de elever som har svenska som sitt andraspråk.

När det gäller fältstudien visar även denna att delprovets genomförande i stort sett har fungerat bra. Lärarna har i de flesta fall varit nöjda och vi har i våra observationsanteckningar visat att det också gäller eleverna. Vi bör dock fördjupa våra kunskaper om förhållandet mellan lärarnas instruktioner och elevernas prestationer på delproven. Detta med anledning av att förberedelserna och instruktionerna inför delproven har varierat mycket i de olika skolor vi observerat.

I ämnesprovet 2010 kommer två mål att prövas som inte prövades under 2009. Dessa två mål är: *kunna läsa bekanta och elevnära texter med flyt* och *kunna skriva läsligt för hand*. Elevernas läsflyt kommer att prövas med stöd av en i provet redan befintlig inledningstext, som läraren vid ett tidigare tillfälle under provperioden läst högt för eleverna. Elevernas handskrivna berättande texter kommer att utnyttjas för att pröva om eleverna kan skriva läsligt för hand.

För att ämnesprovet inte ska bli alltför omfattande och krävande för eleverna har vi bestämt att enbart pröva vissa delar av de mål som anknyter till elevernas muntliga förmåga. Det gör att ämnesprovet 2010 prövar målen som rör elever-

nas förmåga att kunna berätta, beskriva och ge och ta muntliga instruktioner men inte målet som rör elevernas förmåga att samtala.

Arbetet går nu vidare mot 2011 års ämnesprov. I skrivande stund har det samma struktur som 2010 års prov, med ett undantag. I 2011 års prov ska elevernas förmåga att *samtala* prövas i stället för förmågan att kunna *berätta, beskriva och ge och ta muntliga instruktioner*. I övrigt påminner proven om varandra. Alla erfarenheter och gjorda utvärderingar från provperioden 2009–2011 kommer framöver vara en viktig länk för det fortsatta provkonstruktionsarbetet, inte minst i samband med införandet av de nya kursplanerna i svenska och svenska som andraspråk.

Litteratur

- Carlgren, Ingrid, 1994: Kunskap och lärande. I: *Bildning och kunskap*. Särtryck ur Skola för bildning. Stockholm: Skolverket. S. 23–53.
- Hyltenstam, Kenneth, 2007: Modersmål och svenska som andraspråk. I: *Att läsa och skriva – forskning och beprövad erfarenhet*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling. S. 45–71.
- Jönsson, Karin, 2007: *Litteraturarbetets möjligheter. En studie av barns läsning i årskurs F–3*. Malmö högskola. Malmö Studies in educational sciences No. 33.
- Langer, Judith, 2005: *Litterära föreställningsvärldar. Litteraturundervisning och litterär förståelse*. Göteborg: Daidalos.
- Liberg, Caroline, 2007: Språk och kommunikation. I: *Att läsa och skriva – forskning och beprövad erfarenhet*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling. S. 7–23.
- Myrberg, Mats, 2007: Läs- och skrivsvårigheter. I: *Att läsa och skriva – forskning och beprövad erfarenhet*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling. S. 73–99.
- Nätverket Samspråk, 2007: Utredning angående mål i svenska som andraspråk för årskurs 3. www.skolverket.se > Prov & bedömning > Mål år 3 (2007.09.04.)
- Skolverket, 2008: *Nya Språket lyfter! Diagnosmaterial i svenska och svenska som andraspråk för grundskolans årskurs 1–5*. Stockholm: Skolverket.
- Säljö, Roger, 2000: *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Bokförlaget Prisma.
- Utbildnings- och kulturdepartementet, 2006: *Uppdrag till Statens skolverk att föreslå mål att uppnå och nationella prov i årskurs 3*. U2006/8951/S.
- Taube, Karin, 2007: *Läsinlärning och självförtroende*. 4:e uppl. Uddevalla: Media Print.

Fältobservation, ÄP3

Datum: _____ Skola: _____ Ort: _____

Lärare: _____ Klass: _____

Delprov: _____ Antal elever som deltar: _____ därav _____ sva-elever

Antal frånvarande elever: _____ Orsak: _____

Antal elever i behov av särskilt stöd: _____ Antal elever som deltar i spec.und: _____

Tidsåtgång/intro: _____ Tidsåtgång/uppg: _____

1. Beskriv hur läraren har förberett delprovet. Ge exempel! (gruppstorlek, material, möblering osv). Klassrumsmöblering:
2. Beskriv hur läraren motiverar eleverna för delprovet.
3. Beskriv hur läraren instruerar uppgiften.
4. Beskriv hur eleverna tar emot instruktionen till uppgiften.
5. Beskriv elevernas agerande under uppgiften.
6. Beskriv lärarens agerande under uppgiften.
7. Beskriv hur läraren avslutar delprovet.

Tillägg till fältstudien: Delar av lärarenkäten

Namn:.....Skola:.....

Ort: Undervisar i svenska Undervisar i svenska som andraspråk

Synpunkter på delprov A: Tal

1. Hur fungerade introduktionen till uppgiften? Bra Sådär Dåligt
2. Hur klarade eleverna att lösa uppgiften Bra Sådär Dåligt
3. Hur väl gick det att bedöma elevernas muntliga förmåga i uppgiften?
 Bra, därför att ...
 Ganska bra, därför att ...
 Ganska dåligt, därför att ...
 Dåligt, därför att ...
4. Hur fungerade bedömningsunderlaget? Bra Sådär Dåligt
5. Hur fungerade organisationen runt uppgiften? Bra Sådär Dåligt
6. Stämde elevresultatet med din uppfattning sedan tidigare?
 Bra Sådär Dåligt
7. Kommentarer:

Synpunkter på delprov B: Samtal

8. Hur fungerade introduktionen till uppgiften? Bra Sådär Dåligt
9. Hur klarade eleverna att lösa gruppuppgiften Bra Sådär Dåligt
10. Hur fungerade samverkan med matematikdelen? Bra Sådär Dåligt

11. Hur väl gick det att bedöma elevernas muntliga förmåga i uppgiften?

- Bra, därför att ...
- Ganska bra, därför att ...
- Ganska dåligt, därför att ...
- Dåligt, därför att ...

12. Hur fungerade bedömningsunderlaget? Bra Så där Dåligt

13. Hur fungerade organisationen runt uppgiften? Bra Så där Dåligt

14. Stämde elevresultatet med din uppfattning sedan tidigare?

- Bra Så där Dåligt

15. Kommentarer:

Synpunkter på delprov C: Läsning, skönlitterär text

16. Gav introduktionen till texten *Blodligan* tillräckliga förkunskaper?

- Ja Så där Nej

17. Var texten *Blodligan* lagom krävande?

- Ja Så där Nej

18. Var frågorna till *Blodligan* lagom krävande?

- Ja Så där Nej

19. Hur fungerade organisationen runt uppgiften? Bra Så där Dåligt

20. Hur fungerade bedömningsmallen? Bra Så där Dåligt

21. Stämde elevresultatet med din uppfattning sedan tidigare?

- Bra Så där Dåligt

22. Övriga kommentarer

Synpunkter på delprov D: Läsning, faktatext

23. Gav introduktionen till texten *Människors och djurs språk* tillräckliga förkunskaper?

- Ja Sådär Nej

24. Var texten *Människors och djurs språk* lagom krävande?

- Ja Sådär Nej

25. Var frågorna till *Människors och djurs språk* lagom krävande?

- Ja Sådär Nej

26. Hur fungerade organisationen runt uppgiften? Bra Sådär Dåligt

27. Hur fungerade bedömningsmallen? Bra Sådär Dåligt

28. Stämde elevresultatet med din uppfattning sedan tidigare?

- Bra Sådär Dåligt

29. Övriga kommentarer:

Synpunkter på delprov E: Skrivning, berättande text

30. Hur fungerade skrivuppgiften i Delprov E som anknyter till den skönlitterära texten?

- Bra, därför att ...
 Ganska bra, därför att ...
 Ganska dåligt, därför att ...
 Dåligt, därför att ...

31. Hur fungerade organisationen runt uppgiften? Bra Sådär Dåligt

32. Hur fungerade organisationen runt uppgiften? Bra Sådär Dåligt

33. Hur fungerade bedömningsanvisningarna? Bra Sådär Dåligt

34. Stämde elevresultatet med din uppfattning sedan tidigare?

- Bra Sådär Dåligt

35. Kommentarer

Synpunkter på delprov G: Skrivning, beskrivande text

36. Hur fungerade skrivuppgiften i Delprov G som anknyter till faktatexten?

- Bra, därför att ...
- Ganska bra, därför att ...
- Ganska dåligt, därför att ...
- Dåligt, därför att ...

37. Hur fungerade organisationen runt uppgiften? Bra Sådär Dåligt

38. Hur fungerade bedömningsanvisningarna? Bra Sådär Dåligt

39. Stämde elevresultatet med din uppfattning sedan tidigare?

- Bra Sådär Dåligt

40. Kommentarer:

Instruktioner till delprov A: Maskinen

Delprov A består av två uppgifter, 1 och 2, som genomförs i anslutning till varandra. Uppgifterna görs i mindre grupp (4–12 elever). Vid fler än åtta elever är det en fördel om två vuxna personer medverkar.

Förberedelser för läraren

- Läs igenom berättelsen om *Nova och Troj* (se fliken Matematik, s. 39).
- Kopiera bedömningsunderlaget *Tal*, sidan 39 (ett ark per fyra elever).
- Ta fram material så att eleverna kan teckna/rita till uppgiften.
- Se till att ha A3-bilden på Nova och Troj tillgänglig.
- Förbered extrauppgifter för elever som blir färdiga tidigt.

Genomförande

Deluppgift 1

Presentera Nova och Troj med hjälp av A3-bilden. Berätta att Nova och Troj kommer att vara med om ett märkligt äventyr och att eleverna nu ska få veta hur äventyret börjar. Berätta också att de snart ska få fantisera om något som Nova och Troj kommer att hitta i en källare.

Läs det första kapitlet – Kapitel A – högt för eleverna i berättelsen om Nova och Troj. Förklara vid behov svåra ord. Upprepa gärna slutet av berättelsen (där de får syn på den konstiga maskinen) för att vara säkra på att eleverna har uppfattat händelsen och för att inspirera till uppgiften.

Be eleverna blunda en stund och tänka efter vad det kan vara för maskin som Nova och Troj hittar i källaren.

Instruera eleverna om att de nu själva ska rita en bild och sedan muntligt redogöra för vad de ritat så att andra förstår vad de menar. Ge instruktionerna nedan både muntligt och skriftligt.

- Rita hur maskinen ser ut.
- Rita vad maskinen kan användas till.
- Rita hur man startar maskinen.

Kontrollera att eleverna förstår uppgiften och kommer i gång med sin fantasibild. Uppmuntra och inspirera de elever som behöver mer hjälp, till exempel genom samtal som kan stimulera och sätta fart på fantasin.

Lyssna på varje elev under tiden de ritar. Ställ stödfrågor om det behövs. Uppmuntra dem till att så utförligt som möjligt beskriva maskinen för dig. Be också eleverna att instruera hur man får den att fungera. Skriv ner dina iakttagelser i bedömningsunderlaget *Tal*, sidan 39.

Deluppgift 2

Samla eleverna och läs återigen slutet av Kapitel A. Ge dem några minuter att fundera över vad de tror kommer att hända med maskinen och nyckeln. Låt sedan eleverna i tur och ordning berätta och fantisera om den fortsatta handlingen.

Observera eleverna under samlingsstunden och skriv ner iakttagelserna i bedömningsunderlaget *Tal*, sidan 39.

Bedömningsunderlag: Tal

Bedömningsgrunderna i schemat nedan används som underlag för att visa om eleven nått kravnivån för delprov A.

Bedömningsgrunderna anknyter till de mål som prövar elevernas förmåga att berätta, beskriva samt ge och ta emot muntliga instruktioner.

Kravnivå: Tre av de fyra punkterna ska vara uppfyllda.

82

	Elevens namn:	Elevens namn:	Elevens namn:	Elevens namn:
Bedömningsgrunder	kommentar	kommentar	kommentar	kommentar
Eleven förstår och följer de muntliga instruktioner som ges i samband med uppgiften.				
Eleven beskriver på ett enkelt sätt hur den egna maskinen ser ut och vad den används till.				
Eleven ger instruktioner om hur maskinen fungerar.				
Eleven berättar på ett tydligt sätt vad hon/han tror kommer att hända med äventyrmaskinen.				

Instruktioner till delprov B: Maskinen

Uppgiften i delprov B ska användas som underlag för bedömning både i matematik och i svenska/svenska som andraspråk.

I svenska/svenska som andraspråk prövas målet som handlar om att eleven ska kunna samtala och ställa frågor utifrån ett givet innehåll, samt kunna kommentera och framföra egna åsikter. I matematik prövas målet som handlar om att eleverna ska kunna bygga enkla tredimensionella figurer.⁸

Uppgiften genomförs i mindre grupper (om möjligt fyra elever per grupp), och du som lärare bestämmer grupp sammansättningen. Gruppuppgiften görs i nära anslutning till delprov A, men helst inte samma dag. Vid fler än åtta elever är det en fördel om två vuxna personer medverkar.

Förberedelser för läraren

- Kopiera *Förlaga till äventyrsmaskinen*, sidan 51 – ett ark per grupp.
- Kopiera en uppsättning *Elevernas ledtrådar*, sidan 52 (ledtråd 1–4) per grupp.
- Kopiera *Mall till äventyrsmaskinen*, sidan 53 – ett ark per elev. Kopiera gärna några extra mallar som reserv.
- Ta fram material till varje grupp: saxar, tejp/lim.
- Kopiera bedömningsunderlaget *Samtal*, sidan 40 – ett ark per fyra elever.
- Gör en gruppindelning med (om möjligt) fyra elever i varje grupp.

Genomförande

Inled med att anknyta till elevernas fantasibilder av maskinen i Nova och Trojs källare. Berätta att de nu ska få reda på lite mer om maskinen och att de sedan ska få arbeta i smågrupper tillsammans.

Läs det andra kapitlet – Kapitel B – i berättelsen om Nova och Troj för eleverna. Förklara vid behov svåra ord.

Berätta att de ska få göra var sin egen modell av Novas och Trojs äventyrsmaskin.

- Visa förlagan och tala om hur den färdiga maskinen ska se ut.
- Förklara att instruktionerna som står på elevernas ledtrådar talar om för dem hur de ska bygga sina äventyrsmaskiner.
- Förklara och illustrera innebörden av följande ord och begrepp: *heldragen linje*, *prickad linje*, *flik*.
- Tala om att det är viktigt att de lyssnar på varandra och samarbetar i gruppen.

⁸ Delprov B kan också relateras till följande rammål i matematik:

- kunna tolka elevnära information med matematiskt innehåll,
- kunna uttrycka sig muntligt, skriftligt och i handling på ett begripligt sätt med hjälp av vardagligt språk, grundläggande matematiska begrepp och symboler, tabeller och bilder, samt
- kunna undersöka elevnära matematiska problem, pröva och välja lösningsmetoder och räknesätt samt uppskatta och reflektera över lösningar och deras rimlighet.

Instruera eleverna om att de i tur och ordning ska läsa ledtrådarna för varandra och bygga äventyrsmaskinen enligt instruktionerna. Var tydlig med att de noga ska studera förlagan till äventyrsmaskinen så de förstår hur den färdiga maskinen ska se ut. Berätta också att du kommer att observera hur de samtalar, ställer frågor och delar med sig av sina kunskaper till varandra och att det är eleverna själva som *tillsammans* ska lösa uppgiften.

Dela ut en förlaga av äventyrsmaskinen till varje grupp. Dela också ut mallarna och ledtrådarna till äventyrsmaskinen. Försäkra dig om att alla elever får var sin mall och var sin ledtråd. Är det tre elever i en grupp får en elev två ledtrådar.

Se till att eleverna läser ledtrådarna för varandra så att de förstår uppgiften. Dela *därefter* ut saxar, tejp/lim och låt alla börja arbeta.

Observera eleverna under uppgiftens gång. För att underlätta dokumentationen av dina iakttagelser finns ett bedömningsunderlag för svenska/svenska som andraspråk och ett för matematik. För delprovet i svenska/svenska som andraspråk används bedömningsunderlaget *Samtal* (se s. 40). I matematik används bedömningsunderlaget *Maskinen* (se s. 47 under fliken matematik).

Bedömningsunderlag: Samtal

Bedömningsgrunderna i schemat nedan används som underlag för att visa om eleven nått kravnivåerna för delprov B.

Bedömningsgrunderna anknyter till de mål som prövar elevernas förmåga att samtala, ställa frågor, ge kommentarer och framföra egna åsikter.

Kravnivå: Tre av de fyra punkterna ska vara uppfyllda.

	Elevens namn:	Elevens namn:	Elevens namn:	Elevens namn:
Bedömningsgrunder	kommentar	kommentar	kommentar	kommentar
Eleven deltar i samtal under uppgiftens gång.				
Eleven ställer frågor i gruppen som handlar om uppgiften.				
Eleven lyssnar på andra och framför egna åsikter om hur uppgiften ska lösas.				
Eleven bygger vidare på vad andra säger, genom att ge egna kommentarer				

Instruktioner till delprov C: Blodligan⁹

Förberedelser för läraren

- Kopiera läsmaterialet till delprov C (s. 54–67).

Genomförande

Berätta för eleverna att de ska läsa en text som handlar om att vara rädd. Tala om att de ska besvara några frågor som visar att de har förstått berättelsen. Poängtera att alla svar på frågorna kan hittas i texten.

Inled med att ge förförståelse till texten genom att:

- samtala om innehållet, till exempel om personerna, bilderna och rubriken,
- dra paralleller till elevernas egna erfarenheter.

Skriv nedanstående ord och uttryck på tavlan. Förklara och sätt in orden och uttrycken i ett sammanhang. Om det behövs, förklara även andra okända ord och uttryck ur texten.

Blodligan, ödehus, ser vilda ut, sno, tuffa killar, väser, husknuten, diket, spanar, haltar, snyftar, tälja, bandage

Dela ut *Lärarens högläsning*. Läs avsnittet *Lärarens högläsning* högt för elevgruppen (eleverna följer med i texten). Dela ut *Gemensamt svarsblad*. Gör uppgifterna A–C gemensamt. Uppmärksamma eleverna på att rätt svarsalternativ ska markeras med ett kryss (x) eller en numrering. Samla in *Lärarens högläsning* och *Gemensamt svarsblad*.

Dela ut *Elevens läsning* och *Elevens svarshäfte*. Kontrollera att eleverna skriver namn, skola, klass och sätter kryss i rätt ruta för flicka/pojke.

Tala om att eleverna ska tänka igenom uppgifterna noga innan de svarar. Om de har svårt att veta vilket svarsalternativ som är rätt, påpeka att de ska läsa om frågan och sedan kryssa för det alternativ de tycker passar bäst. Tala också om att svaret på vissa frågor inte går att hitta på *ett* ställe i texten. Ibland måste man lägga ihop vissa delar av texten för att hitta och förstå vilket svarsalternativ som är rätt. Påpeka att de på den sista frågan ska återberätta handlingen skriftligt eller muntligt för läraren. Berätta att de som vill gärna får rita en bild som passar till berättelsen.

Uppmärksamma eleverna på att de har god tid på sig att läsa och besvara frågorna. Påminn om att innan de lämnar in sitt svarshäfte ska de kontrollera att de svarat på alla frågor och att de endast har markerat ett svarsalternativ på varje fråga.

Låt eleverna läsa *Elevens läsning* själva. Nu ska de lösa uppgifterna på egen hand och ta både text och bild till hjälp när det behövs. Om en elev behöver hjälp med ord eller uttryck som är svåra att förstå förklaras dessa enskilt.

Samla in *Elevens läsning* och *Elevens svarshäfte* när eleven på fråga 18 kortfattat har återberättat texten muntligt **eller** skriftligt (se bedömningsanvisningar till fråga 18).

⁹ Text: Helena Bross. Illustrationer: Kiran Maini Gerhardsson. Omarbetad version. Original i *Lätt & Blandat*, 2006. Stockholm: Bonnier Carlsen.

Instruktioner till delprov D: Människors och djurs språk¹⁰

Förberedelser för läraren

- Kopiera läsmaterialet till delprov D (s. 68–81).

Genomförande

Berätta för eleverna att de ska läsa en faktatext om människors och djurs språk. Tala om att de ska besvara några frågor som visar att de har förstått berättelsen. Poängtera att alla svar på frågorna kan hittas i texten.

Inled med att ge förförståelse till texten genom att:

- samtala om rubriker, bilder och vad texten handlar om,
- dra paralleller till elevernas egna kunskaper inom området.

Skriv nedanstående ord och uttryck på tavlan. Förklara och sätt in orden och uttrycken i ett sammanhang. Om det behövs, förklara även andra okända ord och uttryck ur texten.

låten, uttrycker, kroppsspråk, uppför sig, känslor, stumma, gnäggar, vänlig, föl, skrämt, snabel, trumpeta, upphetsad, schimpans, släkting, ansiktsuttryck, humör, putar, skräckslagen

Dela ut Lärarens högläsning. Läs avsnittet *Lärarens högläsning* högt för elevgruppen (eleverna följer med i texten). Dela ut *Gemensamt svarsblad*. Gör uppgifterna A–C gemensamt. Uppmärksamma eleverna på att rätt svarsalternativ ska markeras med ett kryss (x). Samla in *Lärarens högläsning* och *Gemensamt svarsblad*.

Dela ut Elevens läsning och Elevens svarshäfte. Kontrollera att eleverna skriver namn, skola, klass och sätter kryss i rätt ruta för flicka/pojke.

Tala om för eleverna att de ska tänka igenom uppgifterna noga innan de svarar. Om de har svårt att veta vilket svarsalternativ som är rätt, säg då att de ska läsa om frågan och sedan kryssa för det alternativ de tycker passar bäst. Tala också om att svaret på vissa frågor inte går att hitta på *ett* ställe i texten. Ibland måste man lägga ihop vissa delar av texten för att hitta och förstå vilket svarsalternativ som är rätt. Påpeka att de på den sista frågan ska berätta för dig eller skriva några meningar om vad de lärt sig om människors och djurs språk. Berätta att de som vill gärna får rita en bild som passar till vad de lärt sig.

Uppmärksamma eleverna på att de har god tid på sig att läsa och besvara frågorna. Påminn dem om att kontrollera att de svarat på alla frågor och att endast ett svarsalternativ är markerat på varje fråga innan de lämnar in sitt svarshäfte.

Låt eleverna läsa *Elevens läsning* själva. Nu ska de lösa uppgifterna på egen hand och ta både text och bild till hjälp när det behövs. Om en elev behöver hjälp med ord eller uttryck som är svåra att förstå förklaras dessa enskilt.

Samla in Elevens läsning och *Elevens svarshäfte* när eleven kortfattat på fråga 18 har återberättat texten muntligt **eller** skriftligt (se bedömningsanvisningar till fråga 18).

¹⁰ Text: Bent Jørgensen. Illustration: Birde Poulsen. Översättning: Ann-Mari Edner. *Djurens språk*, 2002. Stockholm: Opal.

Instruktioner till delprov E/F: Rädsla

Planera för att genomföra skrivuppgiften – som ska skrivas för hand – i nära anslutning till läsuppgiften *Blodligan* (behöver inte göras samma dag). Temat för skrivuppgiften är *Rädsla*.

Förberedelser för läraren

Se till att följande material finns tillgängligt:

- en overheadapparat i klassrummet
- overheadbild: *Tre pojkar tittar på tv* och overheadbild: *Rädd flicka i sängen*
- inspirationsbilderna som ingår i *Bildhäftet*
- linjerade lösblad

Genomförande

Inled med att återknyta till texten *Blodligan* genom att:

- samtala om texten, om vad som hände och vad som gjorde Tania och Teo så rädda,
- samtala om hur man kan märka att någon är rädd,
- dra paralleller till elevernas egna erfarenheter av att vara rädda.

Ge ytterligare inspiration till skrivuppgiften genom att titta på OH-bilderna och:

- ställa frågor om till exempel hur barnen känner sig, vad de är rädda för och varför,
- anknyta till elevernas egna erfarenheter och upplevelser,
- uppmuntra dem till att använda sin fantasi.

Tala om för eleverna att:

- de ska skriva en berättelse som handlar om rädsla,
- de ska tänka på hur en berättelse brukar vara uppbyggd, det vill säga med början, mitt och slut,
- de självklart kan använda *Blodligan* som inspiration, skriva utifrån sin fantasi och/eller sina egna erfarenheter,
- de får bestämma om de vill använda en av bilderna (se *Bildhäfte*) som inspiration till skrivandet eller om de vill skriva utan bild.

Dela ut de linjerade lösbladen och se till att eleverna skriver *namn*, *klass* och *skola* högst upp på papperet. Uppmärksamma dem återigen på att berättelsen ska handla om rädsla och att de därför ska skriva *Rädsla* som rubrik.

Uppmuntra eleverna att komma i gång med sitt skrivande, till exempel genom att ställa stödfrågor till de elever som är i behov av detta. Låt eleverna genomföra skrivuppgiften utan tidspress. Uppmana dem att läsa sin text högt eller tyst för sig själva för att avgöra om de behöver göra förändringar eller om de är nöjda med innehåll och form.

Samla in texterna obearbetade. Om någon vill fortsätta med berättelsen en annan dag ska texten kopieras innan den återlämnas för fortsatt skrivande. Bedömningen ska göras av ursprungstexten.

Instruktioner till delprov G: Djurens språk

Planera för att genomföra skrivuppgiften – som kan skrivas för hand eller på dator – i nära anslutning till läsuppgiften *Människors och djurs språk* (behöver inte göras samma dag). Temat för skrivuppgiften är *Djurens språk*.

Förberedelser för läraren

Se till att följande material finns tillgängligt:

- en overheadapparat i klassrummet
- overheadbild: *Djurens språk*
- inspirationsbilden *Djurens språk* som ingår i *Bildhäftet*
- linjerade lösblad och/eller datorer

Genomförande

Inled med att återknyta till texten *Människors och djurs språk* genom att:

- repetera och samtala om textens innehåll, om hur djuren visar sina känslor och kommunicerar med varandra,
- dra paralleller till elevernas tidigare kunskaper om dessa djurs språk (hästar, elefanter och schimpanser),
- samtala om OH-bilden.

Tala om för eleverna att:

- de ska skriva en text som beskriver hur hästar, elefanter och schimpanser använder sitt språk på olika sätt (se *Bildhäftet*),
- de ska välja att skriva noggrant om ett av djuren alternativt skriva om flera av dem,
- de självklart kan använda sina egna kunskaper om hur djuren kommunicerar,
- de kan ta hjälp av bilderna som finns på skrivuppgiften som inspiration,
- de ska tänka på att skriva en beskrivande text och inte en saga eller berättelse.

Dela ut skrivuppgiften *Djurens språk* (som ingår i *Bildhäftet*) och linjerade lösblad samt se till att eleverna skriver *namn*, *klass* och *skola* högst upp på papperet. De elever som använder dator skriver samma uppgifter högst upp på dokumentet. Uppmärksamma eleverna återigen på att de ska beskriva hur djuren använder sitt språk på olika sätt. Se därefter till att eleverna skriver *Djurens språk* som rubrik.

Uppmuntra eleverna att komma i gång med sitt skrivande, till exempel genom att ställa stödfrågor till de elever som är i behov av detta. Låt eleverna genomföra skrivuppgiften utan tidspress. Uppmana dem att läsa sin text högt eller tyst för sig själva för att avgöra om de behöver göra förändringar eller om de är nöjda med innehåll och form.

Samla in texterna obearbetade. Om någon vill fortsätta med texten en annan dag ska den kopieras innan den återlämnas för fortsatt skrivande. Bedömningen ska göras av ursprungstexten.

De senaste årens FUMS-rapporter

2000

197. Catharina Nyström: Ledfamiljer och referentrelationer. En modell för analys av referensbindning tillämpad på gymnasisttexter. (Svenska i utveckling nr 14.) 59 s.
198. Angela (Karstadt) Falk: Relatives in contact: On relativization strategies in Swedish-English language contact. (SoLiD nr 12.) 52 s. (Tryckt år 2008.)
199. Kerstin Lagrell: Växa i skrivandet. Om förhållningssättet till de yngre skolbarnens skrivutveckling. (Svenska i utveckling nr 15.) 70 s.
200. Ulla Melander Marttala & Carin Östman: Svensk dramadialog under tre sekler – en projektbeskrivning. (Svensk dramadialog nr 1.) 20 s.
201. Jasmina Bolfek Radovani: Attityder till svenska dialekter – en sociodialektologisk undersökning bland vuxna svenskar i Tierp, Östersund, Linköping, Trollhättan och Malmö. (SoLiD nr 13.) 125 s.

2001

202. Ulla Melander Marttala & Siv Strömquist: Korpusen svensk dramadialog. Användarhandbok. (Svensk dramadialog nr 2.) 115 s.
203. Ulla Melander Marttala: Hur dialogisk är dramadialog? Repliklängd i svenska dramer. (Svensk dramadialog nr 3.) 20 s.
204. Maria Ohlsson: Säker stil eller rätt i sak? En studie i gymnasisters analyser av en enkät. (Svenska i utveckling nr 16.) 45 s.

2002

205. Anne Palmér: Röster i samspel. Analys av gymnasieelevers radioprogram. (Svenska i utveckling nr 17.) 59 s.
206. Orla Vigsø: Parti og vælgere. Studier i svensk partipolitisk kommunikation 1991–2001. (SoLiD nr 14.) 89 s.
207. Siv Strömquist: Svensk dramatik på svenska scener under tre sekler. (Svensk dramadialog nr 4.) 35 s.
208. Helena Andersson: Svenska som första- och andraspråk – en jämförande studie av texter från skolår 9. (Svenska i utveckling nr 18.) 97 s.

2003

209. Catharina Nyström: Argumentera! En presentation av gymnasisters texter i databasen ARGUS. (Svenska i utveckling nr 19.) 61 s.
210. Katharina Hallencreutz: Särskrivningar och andra skrivningar i elevspråk. (Svenska i utveckling nr 20.) 101 s.
211. Olov Lönnqvist: Judas Redivivus. Svenskt talspråk i ett versdrama från 1614. (Svensk dramadialog nr 5.) 112 s.
212. Tordis Gísladóttir: Språkvanor och språkattityder hos isländska invandrare i Sverige. (SoLiD nr 15.) 102 s.

2004

213. Ulla Melander Marttala: Män och kvinnor i dramadialog från två sekler. (Svensk dramadialog nr 6.) 41 s.

2005

214. Birgitta Emanuelsson: Gatus – ett multietniskt ungdomsspråk i Uppsala. (SoLiD nr 16.) 85 s.
215. Maria Eklund Heinonen: Godkänd eller underkänd? Hur processbarhetsteorin kan tillämpas vid muntliga språktester av andraspråksinlärare. (Svenska i utveckling nr 21.) 59 s.

2006

216. Theres Bellander: Ringa ett telefonsamtal eller logga in på chatten? Ungdomars kommunikation i tal och skrift via nya och traditionella medier. (SoLiD nr 17.) 91 s.
217. Sara Larsson: Sexistiska strukturer och kvinnliga språkbrukares skilda strategier. En diskussion med utgångspunkt i tre empiriska studier. (SoLiD nr 18.) 30 s.
218. Inger Gröning: Interaktion och lärande i flerspråkiga klasser. (Svenska i utveckling nr 22.) 89 s.
219. Eva Östlund-Stjärnegårdh: Att förmedla egna och andras tankar. Om gymnasisters källhantering i det nationella provets skrivuppgift (Svenska i utveckling nr 23.) 52 s.
220. Olov Lönnqvist: Likt och olik i 1600-talets skoldrama. Jämförelser mellan fyra pjäser, främst mellan Tisbe och Judas Redivivus. (Svensk dramadialog nr 7.) 73 s.
221. Ulla Melander Marttala: Samtal och scenmiljö i svenska dramer. (Svensk dramadialog nr 8.) 60 s.

2007

222. Ulla Melander Marttala: Studenters möte med universitetets språkmiljö. (SoLiD nr 19.) 70 s.

2008

223. Görel Bergman-Claeson: Monologer, avsidesrepliker och direkt publik tilltal i svensk dramatik under tre sekler. (Svensk dramadialog nr 9.) 126 s.
224. Stroh-Wollin, Ulla: Dramernas svordomar – en lexikal och grammatisk studie i 300 års svensk dramatik. (Svensk dramadialog nr 10.) 194 s.
225. Wesslén, Karin: Processkrivande – en etablerad metod på gymnasiet? (Svenska i utveckling nr 24.) 55 s.

2009

226. Ciolek Laerum, Beatrice: Elever skriver och lärare bedömer – en studie av elevtexter i åk 9. (Svenska i utveckling nr 25.) 60 s.

2010

227. Palmér, Anne: Att bedöma det muntliga. Utvärdering av ett delprov i gymnasieskolans nationella kursprov, Svenska B. (Svenska i utveckling nr 26.) 61 s.
228. Nyström Höög, Catharina: Mot ökad diskursivitet? Skrivutveckling speglad i provtexter från årskurs 5 och årskurs 9. (Svenska i utveckling nr 27.) 62 s.
229. Hagberg-Persson, Barbro, Berg, Elisabeth & Lagrell, Kerstin: Ämnesprov i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3 – en utprövningsomgång. (Svenska i utveckling nr 28.) 89 s.

Rapportserien Svenska i utveckling

1. Margareta Andersson, 1995: Prov i modersmålet. En översikt över centralt utarbetade prov i Sverige och nio andra länder. (= FUMS Rapport nr 176.) 40 s.
2. Catharina Nyström, 1996: Skrivandet, kursplanerna och läromedlen. En studie av gymnasie-skolans läromedel i svenska 1970–1995. (= FUMS Rapport nr 178.) 52 s.
3. Birgitta Garne, 1996: Att pröva skrivförmågan med nationella prov. En presentation av proven i svenska för skolår 2 och 5. (= FUMS Rapport nr 180.) 55 s.
4. Birgitta Garne & Anne Palmér, 1996: Samspel och Kommunikation – om utvecklandet av nationella kursprov i svenska för gymnasieskolan. (= FUMS Rapport nr 182.) 73 s.
5. Orla Vigsø, 1996: Valgplakaten som kommunikation og marketing. (= FUMS Rapport nr 183.) 56 s.
6. Eva Östlund-Stjärnegårdh, 1997: Skriva debattartiklar i skolan – går det? Om texttypen debattartikel i nationella prov. (= FUMS Rapport nr 186.) 40 s.
7. Hanna Sofia Öberg, 1997: Referensbindning i elevuppsatser. En preliminär modell och en analys i två delar. (= FUMS Rapport nr 187.) 109 s.
8. Björn Melander, 1998: Inskickat och registrerat – sammanställning av uppgifter rörande de nationella proven i svenska vår- och höstterminen 1996 samt vårterminen 1997. (= FUMS Rapport nr 188.) 53 s.
9. Annika Persson, 1998: Texten och inspirationskällan. En studie av förlagans betydelse för elevers fria textproduktion i skolår 5. (= FUMS Rapport nr 191.) 42 s.
10. Anne Palmér, 1999: Tankar om tal – lärares och elevers syn på muntlig framställning i undervisning och bedömning. (= FUMS Rapport nr 193.) 57 s.
11. Helena Olevard, 1999: ”Tonårsliv”. En pilotstudie av 60 elevtexter från standardproven för skolår 9 åren 1987 och 1996. (= FUMS Rapport nr 194.) 28 s.
12. Eva Östlund-Stjärnegårdh, 1999: Principen och praktiken. En enkätundersökning av lärares syn på bedömning av gymnasieelevers texter. (= FUMS Rapport nr 195.) 40 s.
13. Catharina Nyström & Maria Ohlsson (red.), 1999: Svenska på prov. Arton artiklar om språk, litteratur, didaktik och prov. (= FUMS Rapport nr 196.) 150 s.
14. Catharina Nyström, 2000: Ledfamiljer och referentrelationer. En modell för analys av referensbindning tillämpad på gymnasisttexter. (= FUMS Rapport nr 197.) 59 s.
15. Kerstin Lagrell, 2000: Växa i skrivandet. Om förhållningssättet till de yngre skolbarnens skrivutveckling. (= FUMS Rapport nr 199.) 70 s.
16. Maria Ohlsson, 2001: Säker stil eller rätt i sak? En studie i gymnasisters analyser av en enkät. (= FUMS Rapport nr 204.) 45 s.
17. Anne Palmér, 2002: Röster i samspel. Analys av gymnasieelevers radioprogram. (= FUMS Rapport nr 205.) 59 s.
18. Helena Andersson, 2002: Svenska som första- och andraspråk – en jämförande studie av texter från skolår 9. (= FUMS Rapport nr 208.) 97 s.
19. Catharina Nyström, 2003: Argumentera! En presentation av gymnasisters texter i databasen ARGUS. (= FUMS Rapport nr 209.) 61 s.
20. Katharina Hallencreutz, 2003: Särskrivningar och andra skrivningar i elevspråk. (= FUMS Rapport nr 210.) 101 s.
21. Maria Eklund Heinonen, 2005: Godkänd eller underkänd? Hur processbarhetsteorin kan tillämpas vid muntliga språktester av andraspråksinlärare. (= FUMS Rapport nr 215.) 59 s.

22. Inger Gröning, 2006: Interaktion och lärande i flerspråkiga klasser. (= FUMS Rapport nr 218.) 89 s.
23. Eva Östlund-Stjärnegårdh, 2006: Att förmedla egna och andras tankar. Om gymnasisters källhantering i det nationella provets skrivuppgift. (= FUMS Rapport nr 219.) 52 s.
24. Karin Wesslén, 2008: Processkrivande – en etablerad metod på gymnasiet? (= FUMS Rapport nr 225.) 55 s.
25. Ciolek Laerum, Beatrice, 2009: Elever skriver och lärare bedömer – en studie av elevtexter i åk 9. (= FUMS Rapport nr 226.) 60 s.
26. Palmér, Anne, 2010: Att bedöma det muntliga. Utvärdering av ett delprov i gymnasieskolans nationella kursprov, Svenska B. (= FUMS Rapport nr 227.) 61 s.
27. Nyström Höög, Catharina, 2010: Mot ökad diskursivitet? Skrivutveckling speglad i provtexter från årskurs 5 och årskurs 9. (= FUMS Rapport nr 228.) 62 s.
28. Hagberg-Persson, Barbro, Berg, Elisabeth & Lagrell, Kerstin, 2010: Ämnesprov i svenska och svenska som andraspråk för årskurs 3 – en utprövningsomgång. (= FUMS Rapport nr 229.) 89 s.

Beställning

FUMS-rapporter (SoLiD, Svenska i utveckling, Svensk dramadialog) kan beställas från:

FUMS

Box 527

751 20 UPPSALA

Telefon: 018-471 12 92

E-post: fums@nordiska.uu.se

Besöksadress: Thunbergsvägen 3L